

Vi skal ikke godta at enkeltpersoner, grupper eller organisasjoner gir uttrykk for synspunkter som kan oppfattes som inngrep i fri meningsdannelse og ytringsfrihet.

JANNICKE RØGLER, **SIDE 3**

Biblioteket som sosial institusjon kan ikke være nøytral slik jeg ser det.

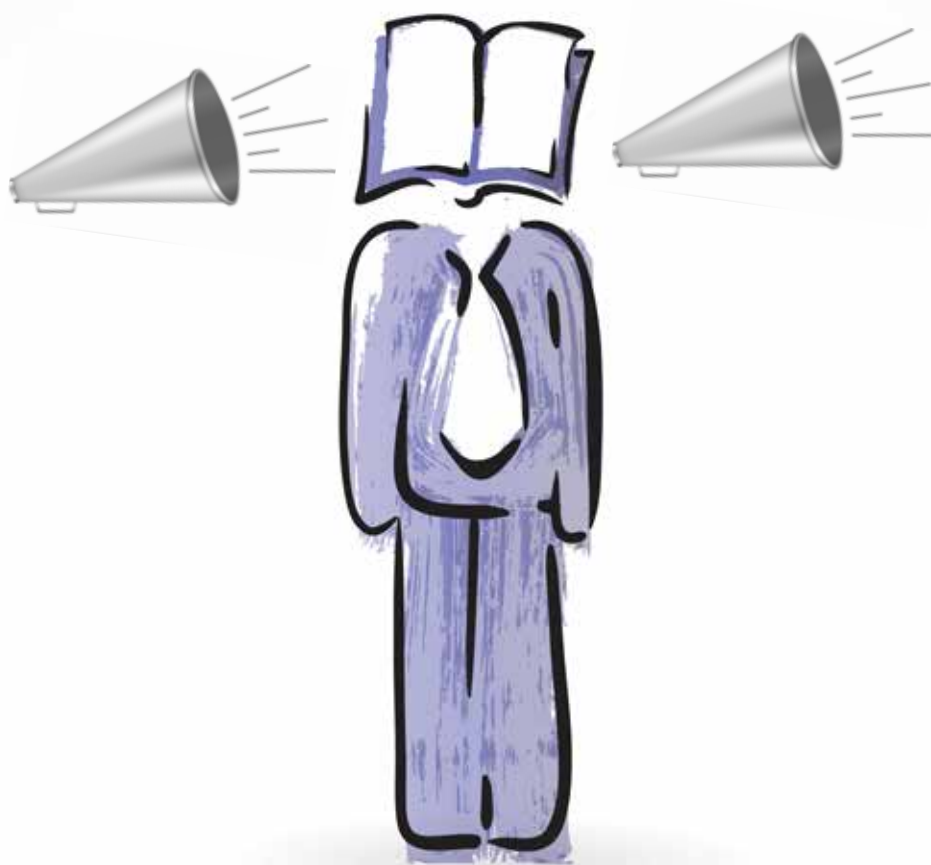
CHRISTIAN LAUERSEN, **SIDE 8**

Ved å forplikte seg til å gi møterom til å hatgrupper, har ALA senket seg til Trumps nivå.

ALESSANDRA SEITER **SIDE 12**

Bibliotekaren 01/19

TIDSSKRIFT FOR BIBLIOTEKARFORBUNDET

FRIE YTRINGER - ÅPEN TILGANG

SIDE 3-27

Barnebøkene
Norge:
Fra Blåmann til
Brillebjørn

SIDE 28

Bibliotek, kor då?
Berre i byar og
tettbygde strøk?

SIDE 38

Bibliotekaren

ISSN 0804-4147 /
ISSN 1503-836x (online)

Bibliotekaren er Bibliotekarforbundets tidsskrift og nettavis. Utgis på papir med 4 nummer i året. På nett publiseres artikler kontinuerlig. Pdf av alle tidligere papirutgaver ligger på nettsidene.

ANSVARLIG REDAKTØR
Erling Bergan

REDAKSJONENS ADRESSE
Runnen 4, 6812 FØRDE
Telefon: 91 31 80 01
Epost: erling.bergan@bibforb.no

ABONNEMENT
Kr. 290 pr. år betales til BFs konto 6039.05.64093. Merk innbetalingen *Abonnement*. Henvendelser om abonnement rettes til BFs sekretariat: bf@bibforb.no eller tlf. 48 02 09 00.

ANNONSEPRISER
1/4 side kr. 2500
1/2 side kr. 3700
1/1 side kr. 5600

Mva. kommer i tillegg.

Det kan gis rabatt ved samlet bestilling av flere annonser. Alle henvendelser om annonser rettes til redaksjonen. (se over)

UTGIVELSESPLAN 2019

Nr:	Deadline:	Hos medl.:
1	01.02	20.02
2	26.04	15.05
3	23.08	11.09
4	01.11	20.11

TRYKK
Mercur Grafisk AS, Oslo

FORSIDEN
Foto: Erling Bergan, Colourbox.

ANSVAR
Usignerte artikler står for redaktørens regning.

Innhold

01/19

Tema: Frie ytringer - åpen tilgang

Ytringsfriheten må vernes om og ikke tas for gitt.	3
Sjelden at bibliotekene avviser lån av møterom	5
Må være anti-facistisk, ellers blir det bullshit	8
Bibliotek kan ikke være nøytrale	12
Library Bill of Rights	14
Ytringsfrihet på amerikansk: ALA i skvis	15
Den gode debatten	16
Heit debatt om plan S	18
Forhandling og forvandling	20
Det måtte vel gjøres sånn for at noe skulle kunne skje	22
Norsk avtale med stort forlag er like rundt hjørnet	24
BF mener: E-bøker og e-lydbøker i bibliotekene	26
Fra Blåmann til Brillebjørn	28
Bibliotekarstudenter gjør røde lenker blå!	32
Lesing som døråpner til en ny verden	34
Berre i byar og tettbygde strøk?	38
Axiell kjøper Bibits for å «bane vei for Quria»	44

Ytringsfriheten må vernes om og ikke tas for gitt.

Bibliotekansatte skal opptre uavhengig i forhold til press fra individer, grupper og organisasjoner. Vi skal ikke godta at enkeltpersoner, grupper eller organisasjoner gir uttrykk for synspunkter som kan oppfattes som inngrep i fri meningsdannelse og ytringsfrihet. I slike tilfeller må vi opptre med profesjonell uavhengighet og gi klar beskjed om at slike ytringer ikke blir godtatt, skriver BF-leder Jannicke Røgler.

TEKST
Jannicke Røgler
Forbundsleder
Bibliotekarforbundet

FRI OG TILGJENGELIG ▶ Gjennom november og desember opplevde BF en kraftfull mobilisering for arbeidsplassene til skolebibliotekarene i Finnmark fylkeskommune. Situasjonen var dramatisk og uavklart helt fram til fylkestinget 12. desember avgjorde at de ikke ville gå videre med sine drastiske kuttplaner. I troen på at digitalisering løser behovet for lokalt ansatte skolebibliotekarer, kom administrasjonen med kuttforslag som hverken var realistiske eller ønskelig for noen.

Troen på at digitalisering gjør fagkunnskapen hos bibliotekarene overflødig kommer også kraftig til uttrykk i Bærum. Der foregår det nå et utredningsarbeid for å se på nye og mer effektive måter å drive skolebibliotekene på etter at politikerne sa nei til kutt før nyttår.

HVERDAGSAKTIVISME

Den store innsatsen som ble lagt ned i Finnmark viste hvor viktig det er med påvirkningsarbeid. For å få gjennomslag hos politikerne var det selvfølgelig viktig med gode argumenter og konsekvensanalyser. Men i tillegg så vi at det følelsesmessige engasjementet fra elever, rektorer og lærere fikk stor betydning. Kanskje kan vi kalle det hverdagsaktivisme. Det var i

hvert fall flott å få oppleve den varme støtten til skolebibliotekarene. Jeg vil rette en stor takk til hovedtillitsvalgt Øystein Dahl og de andre bibliotekarene i Finnmark fylkeskommune som kjempet innbitt til siste slutt.

FORNYELSE AV KOMPETANSEN

Følelsen av å se kollegaer gå ut gjennom døren etter å ha mottatt oppsigelsen, er noe jeg aldri har klart å glemme fra min første bibliotekarjobb i oljebransjen på 90-tallet. Opplevelsen har ikke bare gjort meg opptatt av livslang læring, men har også gitt meg et stort engasjement for å fremme stadig fornyelse av kompetansen til alle i bibliotekfeltet. Når du er ferdig utdannet bibliotekar og har fått din første jobb, da starter samtidig neste fase med livslang læring. Mye handler om å få vist fram at nettopp din kompetanse er unik og relevant for egen arbeidsgiver.

TILGANG GJENNOM UH-SEKTOREN

Dette nummeret av Bibliotekaren har som tema informasjonstilgang og ytringsfrihet. Begge er helt sentrale begreper for bibliotekarer. Vi kjenner vel alle noen som tviholder på sin tilknytning til et universitet eller høgskole for ikke å miste tilgangen til tidsskrift-databaser og andre forskningsressurser. De store samfunnsendringene digitaliseringen fører med seg skaper samtidig økt behov for kompetanseutvikling og tilgang til oppdatert forskning. Informasjonstilgang blir

i denne sammenhengen svært viktig. Uten noen formell tilknytning til UH-sektoren vil du ha store problemer med å få tilgang til den informasjonen du trenger for å videreutvikle din egen faglighet og din egen arbeidsplass.

Norge er sammen med en rekke andre land en del av Plan S som legger opp til at artikler fra offentlig finansiert forskning skal publiseres med åpen tilgang fra 2020. I Norge bruker man rundt 300 millioner kroner årlig for å gi tilgang. I dag betaler det offentlige for forskningen, vurderingen av forskningens kvalitet og til slutt for å få tilgang til resultatene. En fantastisk måte å tjene penger på for noen få leverandører, ▶

Bibliotekansatte skal ikke bare legge til rette for et mangfold av frie ytringer. Det er også viktig at de som arbeider i bibliotekene vet at de fritt kan ytre seg om bibliotekfaglige spørsmål.

JANNICKE RØGLER
BF-leder

- ▶ men dypt urimelig for staten og skatteyderne som må betale.

SIKRE NYESTE KUNNSKAP

Helsebiblioteket er et glimrende eksempel på en kostnadseffektiv tjeneste som gir kvalitetsikkert tilgang til sentrale kunnskapsressurser for hele helsetjenesten. Dessverre gjør mangelen på finansiering at tilbudet er i ferd med å forvitte. Tilbudet til alle blir dårligere og det blir kun de helseforetakene med mest ressurser som blir i stand til å tilby et godt nok tilbud. I siste instans betyr dette et helsevesen hvor du som pasient ikke kan være sikker på at din lege har den nyeste kunnskapen om din sykdom.

Vi er mange som drømmer om et helsebibliotek for bibliotekarer. Forhåpentligvis kan vi se fram til at Plan S etter hvert vil gi oss betydelig økt tilgang. Nasjonalbibliotekets nye versjon av bibliotekutvikling.no vil egne seg glimrende som alle bibliotekarers kunnskapsbase.

AVTALE FOR E-LYDBØKER?

Strømmede e-lydbøker er et annet område der vi opplever problemer med den frie informasjonstilgangen. Norske folkebibliotek har i flere år hatt mulighet for å låne ut e-lydbøker (nedlastbare lydbøker). Tilgangen var lenge begrenset til en håndfull titler. I løpet av 2018 har utvalget bedret seg noe, men vi har fortsatt ikke e-lydbøker fra Cappelen Damm, Aschehoug og Gyldendal. Disse tre har rettighetene til 90 % av de norske e-lydbøkene.

BF kom i januar med en politisk uttalelse om e-bøker og e-lydbøker der vi understreker viktigheten av å sikre befolkningens tilgang til digitale kulturuttrykk gjennom bibliotekene. I dag må bibliotekene ha egne avtaler for å gi tilgang til digitalt innhold. Kulturministeren gav i februar 2018 Nasjonalbiblioteket beskjed om å gå i forhandlinger med Forleggerforeningen om utlån av e-lydbøker i folkebibliotek. Per slutten av januar 2019 mangler vi fortsatt en avtale.

UTVIKLE LOKALSAMFUNNET

Med endringen i formålsparagrafen i bibliotekloven ble samtidig bibliotekenes yringsfrihet styrket. Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt. Endringen har uten tvil styrket bibliotekene og bidratt til å gjøre dem viktigere som samfunnsinstitusjoner. Interessen blant politikerne til å bruke bibliotekene aktivt i utviklingen av lokalsamfunnet har blitt mye større. De ser at bibliotekene opererer i skjæringspunktet mellom kultur, utdanning, livslang læring, folkehelse og sosialt arbeid. Områder som er helt sentrale for at alle innbyggere skal kunne oppleve at de lever meningsfulle liv.

YTRE SEG FRITT

Bibliotekarforbundet vedtok på landsmøtet i 2008 noen grunnleggende yrkesetiske holdninger. Et av punktene handler om yringsfrihet: Bibliotekarer arbeider for yringsfrihet, fri informasjonstilgang og mot sensur av lovlig materiale. Men, bibliotekansatte skal

ikke bare legge til rette for et mangfold av frie ytringer. Det er også viktig at de som arbeider i bibliotekene vet at de fritt kan ytre seg om bibliotekfaglige spørsmål.

Bibliotekfeltet har siden 2007 hatt et sett med veiledende etiske retningslinjer. Punkt nummer åtte er særlig viktig for yringsfriheten: Bibliotekansatte skal ha yringsfrihet innad og utad i saker som angår bibliotekets faglige virksomhet. Det er bred støtte for dette blant arbeidsgiverne og arbeidsgiverforeninger som KS. Likevel ser vi at det skjer overtramp og at ikke alle arbeidsgivere har gode nok holdninger til yringsfrihet. Det blir et problem dersom vi føler at vi må begrense hva vi sier av redsel for å komme på kant med egen arbeidsgiver.

PROFESJONELL UAVHENGIGHET

Yringsfriheten må vernes om og ikke tas for gitt. Bibliotekarer spiller her en viktig rolle. De etiske retningslinjene gir oss støtte i vanskelige situasjoner: Bibliotekansatte skal opptre uavhengig i forhold til press fra individer, grupper og organisasjoner. Vi skal ikke godta at enkeltpersoner, grupper eller organisasjoner gir uttrykk for synspunkter som kan oppfattes som inngrep i fri meningsdannelse og yringsfrihet. I slike tilfeller må vi opptre med profesjonell uavhengighet og gi klar beskjed om at slike ytringer ikke blir godtatt. Heldigvis er bibliotekfeltet fullt av modige ansatte som er villig til å kjempe for grunnleggende demokratiske prinsipper. ▼

I sitt daglige arbeid kommer bibliotekarer opp i mange ulike valgsituasjoner. De fleste kan håndteres på grunnlag av faglig kunnskap. Men det er også situasjoner der yrkesetiske holdninger er nødvendige for å kunne treffe gode valg.

Tydelige holdninger bidrar til at våre omgivelser opplever oss som forutsigbare. Derfor er det viktig at bibliotekarer er bevisste sine holdninger overfor kolleger, arbeidsgivere og brukere. BF deltar også i Yrkesetisk råd, i samarbeid med andre organisasjoner.

Bibliotekarforbundet vil spesielt fremme følgende holdninger:

- Bibliotekarer opptre uavhengig overfor leverandører og pressgrupper.
- Bibliotekarer arbeider for yringsfrihet, fri informasjonstilgang og mot sensur av lovlig materiale.
- Bibliotekarer arbeider for likeverdig tilgang til informasjon og kulturelle ytringer, uavhengig av kjønn, etnisk tilknytning, nasjonalitet, sosial status, religion, politisk tilknytning, seksuell orientering, funksjonsdyktighet og alder.
- Bibliotekarer behandler brukernes litteratur- og informasjonsbehov konfidensielt.

(Vedtatt på Bibliotekarforbundets landsmøte 8. april 2008.)

TIL TROSS FOR NOEN SVÆRT SYNLIGE KONTROVERSER:

Sjelden at bibliotekene avviser lån av møterom

Mange bibliotek tilbyr lån av lokaler til møter. Det kan være sjakkklubb, kunstforening, språkkafe eller kodeklubb. Men også kontroversielle organisasjoner kan banke på døra til biblioteksjefen og be om møtelokale. Vi har spurt et utvalg biblioteksjefer om de har avvist mange. Det har de ikke.

TEKST
Erling Bergan
Redaktør

YTRINGSFRIHET I 2014 ble biblioteklovas formålsparagraf endret. Folkebibliotekene ble pålagt å være «en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt». Det har ført til en oppblomstring av aktivitet og relevans for folkebibliotekene. Og noen kontroverser.

For hvordan skal biblioteksjefer, som nå også har fått en rolle som redaktør og arrangør, håndtere meninger, personer og organisasjoner som mange oppfatter som ubehagelige eller utålelige? Hva gjør biblioteksjefen når det kontroversielle banker på døra og ber om å få arrangere et møte i bibliotekets lokaler? Og – hvis tillatelsen blir gitt – hvordan takler de at andre grupper av bibliotekbrukere opplever dette som provoserende?

KRISTIANSAND OG STAVANGER

For fire-fem år siden fikk vi noen eksempler på at denne problemstillingen kunne blusse kraftig opp. Det var da biblioteksjefen i Kristiansand avviste SIAN (Stopp Islamiseringen av Norge) sitt opplysningsarrangement i biblioteket. Og så hadde vi i Stavanger biblioteks rasismedebatt, der et bredt spekter av politiske partier og organisasjoner deriblant

en sterkt innvandrings skeptisk gruppe, Borgervernet Rogaland, var invitert til å delta. Beggesakene vakte oppsikt og debatt i media.

Biblioteksjefene Marit Egaas i Stavanger og Anne Kristin Undlien i Kristiansand ble tilsynelatende stående på hver sin side av debatten. Egaas som den som slapp de innvandrings skeptiske til i biblioteket – til høylytte protester fra anti-rasister. Undlien som den som nektet de innvandrings skeptiske å komme til orde, til høylytte protester fra både dem selv og fra forsvarere av ytringsfrihetens ukrenkelighet. Men begge håndterte redaktøransvaret med sitt biblioteks utgangspunkt, og sto slik sett på samme side.

UBEHAGET PÅ DEICHMAN

Senere i 2014 fikk det islamkritiske nettstedet Document.no leie Deichmanske hovedbibliotek i Oslo for et foredrag den omstridte svenske kunstneren Lars Vilks skulle holde

om en enda mer omstridt svensk kunstner, Dan Park. Antirasistisk Senter organiserte demonstrasjon mot foredraget utenfor biblioteket fordi de mente Dan Parks kunst er klart rasistisk. Også Deichman-ansatte deltok i demonstrasjonen utenfor biblioteket. Det var ubehag både innenfor og utenfor Deichmans vegger den kvelden.

Den nye formålsparagrafen fikk altså kjørt seg i starten. Men så stilnet det. Ikke med biblioteket som debattarena, for det bare vokste. Men kontroversene rundt hvilke arrangement man skulle tåle ble det færre av. Inntil i år.

VERDIBEGRUNNET AVSLAG

Men i mellomtida hadde organisasjonen «Stopp islamiseringen av Norge» klaget avslaget i Kristiansand inn til Sivilombudsmannen, som i august 2016 kom kjennelsen. De skriver om dette:

«Folkebibliotekloven legger noen føringer ▶

KONTROVERSIELT: Radikal Portal, Antirasistisk senter og AUF var blant organisasjonene som demonstrerte mot Deichmans avgjørelse om å slippe til Document.no-foredraget om Dan Park. (Foto: Christian Boger, Radikal Portal)

► for folkebibliotekene. Blant annet skal bibliotekene være arenaer for offentlig samtale og debatt. Det innebærer at bibliotekene ikke kan nekte å leie ut lokaler til arrangementer med den begrunnelse at arrangørens formål eller synspunkter er i strid med kommunens eller bibliotekets verdier. Derimot må biblioteket ha betydelig innflytelse over hvilket opplegg et arrangement skal ha. Leie til arrangementer som ikke er egnet til å fremme en offentlig samtale og debatt, må kunne nektes.»

Ombudsmannen ba biblioteket om å vurdere søknaden på nytt i tråd med anvisningene i uttalelsen.

TO SIAN-ARRANGEMENT

Og det har biblioteksjef Anne Kristin Undlien i Kristiansand gjort. I 2014 var mangelen på avskjermet møterom en del av problemstillingen. Nå har de fått et stort arrangementsrom med plass til 220 personer som de leier ut. Dette rommet brukes både til egne arrangementer og til arrangementer med samarbeidspartnere.

– Vi fikk det store møterommet på plass i 2017. Vi har ikke avvist noen som har ønsket å leie rommet siden dette rommet kom på plass. SIAN har hatt totalt to arrangementer i dette rommet, forteller Undlien i dag.

– Vi kom til enighet om ett arrangement der flere synspunkter slapp til, der SIAN fortsatt sto som arrangør. Det andre arrangementet var en boklansering SIAN leide arrangementsrommet til. Det har vært lettere å ha slike arrangementer hos oss etter at vi fikk et lukket rom som egner seg til formålet. Vi har også laget et politisk godkjent utleie-reglement, sier biblioteksjefen.

Reglementet ligger åpent tilgjengelig på bibliotekets nettsider.

SELVSTENDIGHETSPARTIET BANKER PÅ

Så kom oppslaget i Bergens Tidende 26. januar i år: «Biblioteket åpner dørene for «nasjonalkonservativt» parti».

Det var det nystiftede Selvstendighetspartiet som hadde fått låne et av de lukkede møterommene på Bergen Offentlige Bibliotek, for å stifte lokallag i Bergen. Bergens Tidende poengterte at «Partilederen har vært aktiv i Alliansen og SIAN på ytterste høyre i norsk politikk.»

Bjørn Christian Rødal sto som arrangør for møtet. Til avisa avviser han at partiet er høyrevridd, han omtaler det som et «blokkuaavhengig nasjonalkonservativt sentrumsparti» som vil stille liste i kommunevalget.

I programmet heter det blant annet at den europeiske asyl- og flyktningpolitikken fører til «rask, uholdbar kolonisering av Europa, spesielt Norge, gjennom mennesker fra andre kulturer og verdensdeler», og at «Islam hører ikke hjemme i Norge».

En gruppe som kaller seg AFA (antifascistisk aksjon) sender en bekymringsmelding til biblioteket, der de blant annet skriver: «Vi ønsker ikke at nazister skal få utnytte en kulturperle i Bergen for å rekruttere til nazistisk organisering.»

Biblioteksjef Leikny Haga Indergaard svarer til AFA at dette er «biblioteksjefens redaksjonelle avgjørelse å låne ut et av bibliotekets møterom til personer som vil bruke bibliotekets lokaler for å danne et høyreekstremistisk parti i Bergen.» Hun skriver at det er «en redaksjonell avgjørelse basert på lovverket som henviser til prinsippet om ytringsfrihet. Å avvise de ubehagelige stemmene er i strid med dette prinsippet.»

OGSÅ I STAVANGER

Noen uker seinere leide Sjølvberget ut lokaler til stiftelsesmøte for Selvstendighetspartiet i Stavanger. Rogalands avis

stilte spørsmål rundt dette. Bibliotek- og kulturhussjef Anne Torill Stensberg sendte sitt svar med tittelen «Takhøyde på Sjølvberget».

Hun slo fast at paragraf 1 i folkebiblioteklova «innebærer også å slippe til ubehagelige stemmer», og at det er i tråd med dette at alle lovlige organisasjoner, foreninger og partier har anledning til å leie lokaler hos dem. Hun påpeker at selv om partiets meninger er kontroversielle, er de ikke ulovlige.

Stensberg argumenterer også offensivt for at Sjølvberget fikk bruke Sjølvbergets lokaler:

– I en tid hvor samfunnsdebatten splittes opp, mener Sjølvberget det er positivt at meningsgrupperinger søker seg til de vanlige politiske kanalene for innflytelse. Når partier ønsker å stille til valg, sier de ja til å prøve meningene sine i et åpent ordskifte i offentligheten. Dersom bibliotekene legger til rette for at det stiftes politiske partier, mener vi det er å styrke demokratiet. Ytringsfrihet har alltid stått sentralt for Sjølvberget, både gjennom Kapittel-festivalen, fribynettverket Icorn og som vertskap for Stavangers fribyforfatter. At noen leietakere hos oss befinner seg i det som mange oppfatter som ytringsfrihetens ytterkant, er en del av dette bildet.

SJELDEN KONFLIKTFYLT

Med dette som bakteppe, sendte vi spørsmål om utleie av biblioteklokaler til et utvalg på 157 biblioteksjefer, for det meste i små og mellomstore kommuner. Vi stilte følgende spørsmål:

- Har ditt bibliotek lokaler/møterom som dere har lånt ut til organisasjoner som har møter der?
- Har dere avvist noen som har bedt om å låne slike lokaler/møterom?
- Hva er i så fall grunnlaget for at de er avvist?

Vi fikk svar fra 78, det vil si halvparten, noe som gir et godt grunnlag for å vurdere hvordan dette landskapet ser ut nå.

58 av de spurte, det vil si 74 %, svarte ja på det første spørsmålet. Utlån/utleie av lokaler til møter er altså en utstrakt virksomhet i norske folkebibliotek. Det er riktignok mange ulike varianter av møtelokaler bibliotekene kan tilby. Noen har egne

KONTROVERS I KRISTIANSAND I 2014: Biblioteksjef Anne Kristin Undlien måtte håndtere medieinteresse rundt bibliotekets håndtering av SIANs ønske om å ha et arrangement i Kristiansand folkebibliotek. (Oppslaget er fra Fædrelandsvennen 5. februar 2014.)

grupperom eller større møterom, andre tilbyr lokalsamlinga eller andre deler av bibliotek som er skjermet. Noen tilbyr organisasjoner å bruke hele biblioteket utenom åpningstid.

Av de 58 som oppgir at de låner ut lokaler til organisasjoner, er det 14 som svarer ja på at de har avvist noen som har bedt om å låne lokaler hos dem. Tallet virker høyt, når nesten hver fjerde av disse biblioteksjefene har avvist noen som vil låne møterom.

POLITIKK OG RELIGION

Men når man ser på begrunnelsene, blir inntrykket ganske annerledes. Kun tre biblioteksjefer har begrunnet avslaget de ga med noe som angår politikk eller religion.

Det ene biblioteket har avvist politiske partier på høyre fløy, venstre fløy og også midt i det politiske landskapet. – Vi avviser med begrunnelse i at vi ikke har møterom til utlån/utleie til lukkede møter og henviser til andre lokaler i samme bygg, skriver biblioteksjefen.

Det andre er Kristiansand, som altså etter at de i første omgang avviste SIAN har funnet andre måter å slippe dem til på.

– Det har ikke vært noen som har blitt avvist de siste årene, sier biblioteksjef Anne Kristin Undlien til Bibliotekaren, og legger til:

– Men jeg hadde en samtale for flere år siden med to unge mormonere som brukte et av våre grupperom som et sted der de kunne snakke med dem de ønsket en mer grundig samtale med, om sitt livssyn. Jeg ønsket ikke denne type evangelisering på biblioteket. Jeg kan skjønne de unge misjonærene sitt behov for et grupperom til samtaler, men det var flere brukere som reagerte på deres virksomhet, og jeg synes evangelisering - uavhengig av hvilken religion - ikke naturlig hørte hjemme på biblioteket i denne oppsøkende formen. Jeg synes også det er viktig at folk kan være og jobbe på biblioteket uten å føle at de blir påpraktet et budskap de ikke ønsker. Sånn ville jeg nok tenkt dersom det var politiske partier eller andre som jobbet offensivt rettet mot ett og ett individ også, sier biblioteksjefen i Kristiansand.

Det tredje tilfellet gjaldt også et religiøst

møte. – Innholdet i møtet gikk på rettleiding av trosfeller på hvordan leve som en god utøver av den aktuelle religionen i Norge. Da svarte vi at biblioteket er en samfunnsinstitusjon som ikke skal brukes til religiøse møter, skriver biblioteksjefen.

KAPASITET OG KOMMERS

Hva er så de øvrige avvisningene begrunnet med? Seks av biblioteksjefene som har avslått forespørsler om å låne møterom, oppgir ulike varianter av kapasitetsproblemer. Det dreier seg om at møterommet allerede er opptatt eller må dekke andre behov i tidsrommet organisasjonen ønsker å bruke det, eller at det ikke er personmessig eller økonomisk umulig å låne ut biblioteklokaler utenom åpningstid.

Fem av biblioteksjefene oppgir at de har avvist de som vil låne møterom til kommersiell virksomhet. Et eksempel er en som henvendte seg til folkebiblioteket hvor de ville invitere til et salgsmøte, der de skulle promotere og selge diverse produkter. Det fikk de ikke gjøre. – Jeg syntes ikke det var problematisk, og de reagerte heller ikke negativt på avvisningen, skriver biblioteksjefen. Et annet sted ville næringslivet bruke biblioteket til en prisutdeling, men ble avvist. Et tredje sted avviste også kommersielle virksomheter, begrunnet med at alle har hatt «økonomi til å leie møtelokaler andre steder.» De avviste også forespørsler fra kommunen, også begrunnet med at «studenter, frivillige og andre med ingen eller lav betalings-evne skal prioriteres».

Det er altså manglende kapasitet og ønsket om ikke å blande bibliotek og kommers som ligger bak de fleste avvisninger om å låne møtelokaler.

Som en mer kuriøs sak kan nevnes at et bibliotek også måtte avvise en forespørsel om å arrangere vorskpiel i biblioteket.

MERÅPENT

Flere av respondentene påpeker utfordringer som ligger i å kombinere meråpent med behov for møterom. – Vi har fått meråpent i det ene biblioteket vårt, og hva

de besøkende av lokalet bruker det til er det ikke mulig å vite, skriver en biblioteksjef. – Vi har ikke møterom, men i og med at biblioteket er meråpent, så er det jo mulig for hvem som helst og samles her, uten å spørre først, skriver en annen.

Svarene tyder ikke på at den meråpne tida brukes til møter som innebærer noen problemer. En biblioteksjef skriver at de oppfordrer befolkningen til å bruke biblioteket som de vil innenfor Kardemommelov-prinsippet: – Vi har ikke et eget møterom til utlån, men biblioteket er meråpent, og vi får jevnlig forespørsler fra lag og foreninger om de kan ha møtene sine i våre lokaler, skriver han. – Om noen ønsker å avholde borettslagets årsmøte i et meråpent bibliotek er det jo strengt tatt ingen som kan kontrollere det, så lenge de ikke oppfattes som forstyrrende, skriver en annen.

NEPPE AMERIKANSKE TILSTANDER

Vi har ellers her i bladet vist fram store de store utfordringene som folkebibliotekene i USA sliter med på dette området. De politiske spenningene er imidlertid vesentlig større blant amerikanere, enten det gjelder politiske partier, klasse eller etnisitet. Men i USA har de også demokratiske tradisjoner med dype røtter. Folkebibliotekene inngår i denne tradisjonen. Alt dette gjør at folkebibliotekenes bidrag til ytringsfrihet og motstand mot diskriminering, det skaper tungt engasjement.

I Norge er det ikke store utfordringer med å håndtere ytringsfriheten gjennom utlån av lokaler. Ikke så langt i hvert fall. Det er heller ikke noen grunn til å tro at vi skulle få «amerikanske tilstander» i Norge. Men dilemmaene som ligger i avveiningen mellom å slippe til ytringsfriheten og begrense diskrimineringen, de må drøftes og håndteres igjen og igjen. ▼

KONTROVERS I BERGEN I 2019: Biblioteksjef Leikny Haga Indergaard måtte håndtere både protester og medieinteresse da hun lot Selvstendighetspartiet ha et møte i Bergen Offentlige Bibliotek. (Oppslaget er fra Bergens Tidende 26. januar 2019.)

BIBLIOTEKET ER INGEN NØYTRAL INSTITUSJON

Må være anti-facistisk, ellers blir det bullshit

Christian Lauersen er en engasjert bibliotekleder med bakgrunn fra både universitetsbibliotek- og folkebiblioteksektoren. Han skriver på bloggen sin, The Library Lab, om hvorfor han har valgt å jobbe i bibliotek: «My business is supporting better communities, social justice and life-long learning. I work the libraries to do that.»

TEKST
Erling Bergan
Redaktør

YTRINGSFRIHET ▶ Christian Lauersen skulle være innleder på Granitol-konferansen på Cjøvik i vinter. Men skader etter en stygg sykkelvelt forhindret ham fra å komme. Vi fikk likevel en prat med ham om bibliotekets rolle i et samfunn som ser ut til å bli stadig mer polarisert.

– Du la opp til et spenstig foredrag på Granitol-konferansen, med tittelen «My library will be anti-facist or it will be bullshit – hvorfor biblioteket ikke er en nøytral institusjon». Hva mente du med denne tittelen?

– Ja det var skikkelig ergerlig at jeg ble forhindret fra å komme – jeg hadde virkelig sett fram til å debattere dette ytterst relevante temaet med deltakerne på Granitol. Det jeg mener med tittelen er simpelthen at folkebiblioteket bør ta aktivt stilling til dets

rolle i vårt samfunn. Vi må gjerne si høyt at vi kjemper for en bedre verden og tar avstand fra fascisme, nazisme, rasisme, osv. Og vi må gjerne sette handling bak ordene, og formidle og fremme litteratur som kan opplyse og skape bro. Vi må gjerne skape rom for debatt og dialog med fokus på diversitet, inkludering, minoriteter og konsekvensene av polarisering. Og det kan vi ikke gjøre hvis vi inntar et nøytralt standpunkt. Jeg mener at biblioteket har et ansvar for at denne verden blir et bedre sted å bo og leve. Det ansvaret løfter vi bare hvis vi handler. Egentlig er spørsmålet om biblioteket er nøytralt eller ikke nærmest irrelevant. Biblioteket skal jo sikre lik tilgang til informasjon og kunnskap for alle. Er det et nøytralt synspunkt? Nei, det er et verdiladet og politisk standpunkt. Biblioteket som sosial institusjon kan ikke være nøytral slik jeg ser det.

– Du markerer motstand mot fascisme. Er det flere retninger folkebiblioteket skal flagge motstand mot?

– Fascismen er bare én av mange. Det er alle retninger og strømninger som under-

trykker, ekskluderer og polariserer. Nazisme, rasisme, kvinnehat, homofobi, osv.

– Hvordan kan folkebiblioteket være anti-facistisk i praksis?

– «Anti» setter det litt på spissen. Man kunne også snu på det og bruke «pro» i stedet: Pro-diversitet, pro-demokratisk, pro-opplysende, pro-inkluderende. Men rent praktisk gjør de fleste folkebibliotek dette allerede. Ved å skape et inkluderende rom med lik adgang til informasjon og kunnskap, ▶

IKKE NØYTRAL: Christian Lauersen er biblioteks- og borgerservicechef i Roskilde kommune. Han driver bloggen The Library Lab (christianlauersen.net) og crowdsource-reiseguiden Library Planet sammen med Marie Engberg Eiriksson fra Gladsaxe-bibliotekene (libraryplanet.net). Følg ham også på twitter (@clauersen) eller kontakt ham direkte (cula@roskilde.dk). (Foto: Eva Lykke Jørgensen)

► er folkebiblioteket en vesentlig bærebjelke i å skape et sunt og demokratisk samfunn. Så utgangspunktet er der. Men det er behov for å diskutere bibliotekets rolle som aktiv medspiller i å skape en bedre verden, både internt i sektoren og overfor innbyggerne og beslutningstagere. Det er også behov for å diskutere hvordan vi setter handling bak ordene på en fornuftig måte. Så det handler i første omgang om å formulere bibliotekets rolle som en engasjert og viktig aktør for å nå noen samfunns mål, å rykke framover mot inkludering og forståelse, og bevege oss vekk fra polarisering. Det er nok ikke alle som er enig med meg. Men jeg mener det fremdeles er mye man kan gjøre: Finne fram og formidle litteratur og ressurser om minoriteter, diversitet, inkludering, demokrati, m.m. Understøtte digital dannelse i vårt post-faktuelle samfunn. Arrangementer og debatt om de samme emnene. En ny opplysningstid! Vi bør tørre å blande oss i den offentlige debatt og peke på bibliotekets rolle som motpart til polarisering og medpart i demokratiutvikling.

– Er anti-fascisme ment som en parole for aktivt engasjement, eller som avgrensing mot materiale og foredragsholdere som biblioteket anser å være fascistiske?

– Det er ment som en parole for aktivt engasjement og for å ta stilling til bibliotekets rolle. Jeg har i utgangspunktet ikke lyst til å utelukke noen fra biblioteket, verken mennesker eller bøker.

– Så folkebiblioteket skal ikke ha noen svarteliste over personer og organisasjoner som ikke skal slippe til i debatter på biblioteket eller være representert med bøker og tidsskrifter i hyllene?

– Det er et godt og svært sentralt spørsmål, som det kan være vanskelig å svare på. På den ene siden synes jeg ikke vi skal gi talestol til for eksempel rasistiske organisasjoner. På den andre siden ligger det i bibliotekets DNA og lovhjemmel å være inkluderende og være til for alle, også for folk man er fundamentalt uenige med. Jeg synes ikke man skal lage noen blacklist over folk eller grupperinger man ikke vil slippe til i sitt bibliotek. Men man skal tenke gjennom hvordan man skaper en arena for sunn og demokratisk dialog om vanskelige spørsmål. Jeg kan ikke tenke med å gi en åpenlyst rasistisk organisasjon tillatelse til å bruke biblioteket til å fremme sitt budskap, men jeg kan godt forestille meg at en representant fra en anti-demokratisk organisasjon deltok i et debattarrangement hvor man skapte et rom for dialog om forskjellige synspunkter

på f.eks. rase. Uansett om man er enig eller uenig er det alltid godt å få avdekket og hørt forskjellige synspunkter på en sak, også de som er radikale. Det er ofte i møtet med det radikale eller ekstreme at det blir tydeligere for oss hva som riktig og galt, og hva vi selv tror på.

– Så aktører på ytre høyre, som ellers slipper til i offentligheten i samfunnet, bør ikke svartelistes av biblioteket?

– Nei, jeg synes som sagt ikke det ville være noen farbar vei å begynne å blackliste noen som helst. Det leder tankene til McCarthyismen og det vil være svært farlig. Men vi skal være tydelige på hvordan vi setter scenen for dialog mellom forskjellige synspunkter – både når vi formidler litteratur og når vi lager arrangement.

– Hva kjennetegner et bibliotek som er bullshit?

– At det ikke tar stilling til hvilken rolle det har i samfunnet. At det forholder seg tilbakeholdende og nøytralt til omverdenen. At det ikke har som ambisjon å gjøre en positiv forskjell for samfunnet.

– Er motstand mot fascisme det viktigste tiltaket folkebibliotek kan gjøre for å unngå et bullshit-stempel?

– Nei, fascismen er i dette tilfellet ment som eksempel på alt man kan ta et oppgjør med som bibliotek. Hvis ditt folkebibliotek ikke skal være bullshit eller irelevant, må det ta stilling til hva det vil her i verden, hva det vil arbeide for og kjempe for. Det kan vi godt ha forskjellig syn på, men jeg forventer at vi aktivt tar stilling til det.

– Det er nok mange bibliotekarer som mener at folkebiblioteket skal være nøytralt til spørsmål i samfunnet. Hvorfor tar de feil?

– Hvis biblioteket er nøytralt risikerer det å bli likegyldig. Biblioteket er en 5000 år gammel institusjon bygget på fantastiske verdier som opplysning, dannelse, livslang læring, inkludering, demokrati – verdier som kanskje er viktigere enn noensinne. Hvis vi ikke tør å sette det aktivt i spill for at gjøre en forskjell i denne verden, synes jeg at vi feiler. Biblioteket er en stor institusjon, og med det kommer et ansvar.

– Er det for mye bullshit og for lite anti-fascisme i danske folkebibliotek?

– Jeg synes egentlig at de danske folkebibliotekene gjør mye bra arbeid i den henseende. Vi kunne nok bli bedre til å fortelle historien om hvorfor vi gjør som vi

gjør – aktivt å si hva vi mener er viktig, hvilke verdier vi legger vekt på, hva vi tar avstand fra, hva det er vi kjemper for. Men folkebiblioteket er naturligvis også en politisk styrt organisasjon og det setter noen rammer for hva man sier og hva man ikke sier.

– I 2014 kom det en ny setning inn i den norske biblioteklovens formålsparagraf: «Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt». Det har hatt stor betydning her i landet. Burde den danske bibliotekloven endres tilsvarende?

– Jeg liker godt den formuleringen. I Danmark diskuterer man i disse dager en revisjon av bibliotekloven og det kunne være nyttig å få noe lignende inn. Det viser også at bibliotek er mer enn materialene, som tar mye plass i den danske bibliotekloven. Det iscenesetter bibliotek som en demokratisk-avhengende institusjon i samfunnet.

– I januar i år fikk Selvtendighetspartiet - et nytt parti på ytre høyre fløy – låne et møterom i Bergen offentlige bibliotek til å avholde stiftelsesmøte for et lokallag i Bergen. En organisasjon som kaller seg AFA (Antifascistisk aksjon) har klaget på dette til biblioteksjefen, som svarer at hun har tatt «en redaksjonell avgjørelse basert på lovverket som henviser til prinsippet om ytringsfrihet. Å avvise de ubehagelige stemmene er i strid med dette prinsippet. Da er vi ikke lenger et bibliotek for alle.» Saken er slått stort opp i avisa Bergens Tidende. Ville du møtt en tilsvarende situasjon i ditt bibliotek med en slik argumentasjon?

– Jeg kan ikke kommentere på den konkrete saken uten å kjenne omstendighetene, partiet og dets prinsipper. Men generelt ville jeg være forbeholden hvis jeg vurderte at partiets prinsipper og verdier var i grunnleggende motstrid til de verdier som jeg synes biblioteket, og det samfunn biblioteket agerer i, er bygget på. Men vi skal være oppmerksomme på at biblioteket også agerer i en politisk arena, og hvis det er et lovlig politisk parti setter det noen rammer for hva vi kan og hva vi ikke kan. Det jeg gjerne kunne gjøre i slik en sak, var å invitere representanter fra det angjeldende parti til å komme og delta i et debattarrangement om muligheter og utfordringer for det demokratiske samfunn anno 2019. Det ville være å bruke biblioteket på en åpen, opplysende og demokratiunderstøttende plattform hvor vi setter forskjellige holdninger og perspektiver i scene. ▼

Bibliofil nå også i Kristiansand og Stavanger

Vi er veldig glade for å kunne ønske folke- og skolebibliotekene i Kristiansand og Stavanger velkommen til Bibliofil. Vi ønsker lykke til med bruk av nye nettløsninger.

Leveransen er gjort etter anbudskonkurransen hvor bibliotekene i Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand gikk sammen om å velge felles biblioteksystem.

– VI HAR IKKE RÅD TIL Å SLIPPE HATET INN

Bibliotek kan ikke være nøytrale

Alessandra Seiter var inntil nylig student i bibliotek- og informasjonsvitenskap i Boston, og er nå bibliotekar på Harvard University i Cambridge. Hun skrev denne artikkelen i juli 2018, og tar her tydelig avstand fra den amerikanske bibliotekforeningens juni-vedtak om eksplisitt å inkludere hatgrupper i sin tolkning av ytringsfriheten. Hun argumenterer for at bibliotek og bibliotekarer ikke kan være nøytrale i møte med høyreekstreme organisasjoner. I august gjorde ALA om på sitt vedtak. Artikkelen viser hvordan et polarisert samfunn slår inn også på bibliotekfeltet.

TEKST

Alessandra Seiter,
Knowledge Services Librarian,
Harvard Kennedy School,
Cambridge, MA.

YTRINGSFRIHET ▴ American Library Association (ALA) – den eldste og største bibliotekforeningen i verden – har endret sin fortolkning av «Library Bill of Rights» når det gjelder utlån av møterom, til utvetydig å forsvare hatgruppers rett til å kunne bruke slike rom i biblioteket.

ALA tok denne beslutningen på sitt årsmøte i slutten av juni 2018, basert på argumenter om ytringsfrihet. ALA hevdet at «et offentlig finansiert bibliotek ikke er forpliktet til å tilby møterom til befolkningen, men hvis det velger å gjøre det, kan det ikke diskriminere eller nekte tilgang basert på foredragsholderens synspunkter eller innholdet i foredragene. Dette omfatter religiøse, politiske og hatefulle ytringer.»

CHARLOTTESVILLE

Endringen kommer i en tid da høyreekstreme, fascistiske, nynazistiske og hvit overherredømme-grupper i USA har blitt modigere av Donald Trump og hans rasistiske administrasjon. Ikke bare har høyreekstreme oftere mobilisert til offentlige

demonstrasjoner, men de har også utført en rekke rasistiske mord og overgrep, hvor drapet på Heather Heyer i august 2018 i Charlottesville i Virginia er det mest beryktede.

Bare i Boston har vi i International Socialist Organization (ISO), sammen med allierte som også har forpliktet seg til å bekjempe ytre høyre, måttet mobilisere mot nynazistiske demonstrasjoner fem ganger det siste året.

Også utenfor USA vokser den fascistiske bevegelsen – nylig med tusenvis av fascistere som marsjerte gjennom London ledet av ytre høyre-lederen av English Defense League Tommy Robinson.

BIBLIOTEKENES KRAFT

Som en revolusjonær sosialist og bibliotekstudent, har jeg en grunnleggende tro på bibliotekenes kraft til å spille en viktig rolle i mobilisering og organisering av arbeiderklassen. Bibliotek som institusjoner, og den enkelte bibliotekar, har en lang historie med å bidra med sine stemmer i kampen mot undertrykkelse, i solidaritet med hele samfunnet.

Et eksempel er township-bibliotekene i Sør-Afrikas Cape Flats (et område i Cape Town, dit apartheidregimet tvangsflyttet byens fargede befolkning på 50-60-tallet red.anm.). Disse bibliotekene spilte en aktiv rolle i kampen mot apartheid på 1980-tallet. De lånte ut lokaler til møter,

dekkoperasjoner og politisk opplæring for å bistå de folkelige bevegelsene.

Tre tiår senere fylte folkebiblioteket i Ferguson (Missouri) en lignende rolle, etter politiets drap på den ubevæpnede svarte tenårings Michael Brown.

FERGUSON HOLDT ÅPENT

Folkebiblioteket i Ferguson holdt åpent i de mange ukene protestene varte og fokuserte sine tjenester på å imøtekomme lokalsamfunnets umiddelbare behov. Disse tjenestene inkluderte å gi leseplass til studenter når åpning av høstsemesteret ble utsatt, å hjelpe lokale bedrifter til å søke om statsstøtte og å tilby informasjon om sivile rettigheter og psykiske helsetjenester for lettere å takle den følelsesmessige belastningen.

Bibliotek er ikke nøytrale aktører. Dette er et tema som diskuteres heftig i bibliotekprofesjonen, blant annet på ALAs midtvinterkonferanse i Denver i februar 2018. Hva bibliotekarer sier og gjør har viktige politiske, sosiale og økonomiske konsekvenser i samfunnene vi lever i og jobber med.

MER ENN YTRINGER

Å innta en «nøytral» holdning til hatgrupper innebærer at man avviser denne realiteten, og men spiller direkte opp til den kunstige tolkningen av «ytringsfrihet» som grupper på ytre høyre iklær seg

for å rettferdiggjøre sitt voldelige hat og spre sine folkemordpregete oppfatninger. Høyresiden sikter seg inn mot langt mer enn ytringer, de ønsker å ta livet av enhver som truer deres oppfatninger av «den hvite rasens renhet».

Ved å forplikte seg til å gi møterom til hatgrupper, har ALA senket seg ned på Trumps nivå da han etter Charlottesville hevdet, til bred fordømmelse, at det var «gode mennesker på begge sider».

Med dette blir ALA ikke noe bedre enn utdanningsinstitusjoner som bruker betydelige beløp på å slippe provokatører til på campus, for deretter å avvise og straffe venstreorienterte demonstranter for å utøve den samme retten til å ytre seg mot disse handelsreisende i hat.

INTELLEKTUELL FRIHET

En av ALAs grunnleggende prinsipper er «intellektuell frihet», som for tiden er definert som en «nøytral, objektiv» forpliktelse til å sikre grunnlovsfestede rettigheter for "bibliotekbrukere til å lese, innhente informasjon og ytre seg fritt.»

Men langt fra å være et nøytralt prinsipp, har begrepet «intellektuell frihet» en klar politisk historie.

Helt siden de antikommunistiske heksjaktene fra slutten av 1940-tallet og på 1950-tallet, har bibliotek brukt begrepet «intellektuell frihet» for å unngå å bli

målskive for «Den Røde Frykten». Tanken har vært at ved å slippe til «alle synspunkter» kunne bibliotekene beskytte seg mot slike anklager.

Men ofte innbefattet ikke «alle synspunkter» de som ble utsatt for McCarthyismen, noe Library of Congress sine oppsigelser av homofile og enhver med «kommunistiske tilbøyeligheter» viste.

ANTI-AUTORITÆRE VERDIER.

Men det er viktig å huske at kampen for «intellektuell frihet» sprang ut av perioden frem til andre verdenskrig, da amerikanske bibliotekarer så det som en personlig og profesjonell plikt å innta en klar politisk holdning mot Hitlers diktatur og vise støtte til anti-autoritære verdier.

På denne måten oppstod «intellektuell frihet» som en måte for bibliotekarer å rettferdiggjøre sitt engasjement mot fascismen. I dag bør ALA huske at dette prinsippet ikke bare er klart politisk, men også at det har anti-fascistiske og anti-nazistiske røtter.

KAN SELV BLI SKYTESKIVE

Flere velmenende bibliotekarer har argumentert overfor meg med at ved å ikke forsvare hatgruppers rett til å benytte biblioteklokaler, kan venstreorienterte organisasjoner risikere å bli angrepet og utelukket, fordi vi ofte anses som «hatefulle»

YTRINGSFRIHET: Tilhengere av "Alt-right"-bevegelsene i USA på vei mot Emancipation Park i Charlottesville 12. august 2017. Samme dag kjørte en mann, som selv regner seg som "white supremacist", bevisst inn i en motdemonstrasjon, drepte en person og skadet 19 andre. Amerikanske bibliotek sliter med å håndtere forholdet mellom slike krefter og ytringsfriheten (Foto: Anthony Crider/CC)

av den kapitalistiske staten.

Jeg har forståelse for dette argumentet, når ønskene om at offentlig finansierte institusjoner begrenser eller forbyr ytringer, ofte blir brukt til å begrense organisering av venstreorienterte grupper. Vi er tross alt de som kjemper mot samfunnets urettferdigheter, mot de rike og mektige som framstiller oss, ikke dem selv, som trusselen mot borgerrettigheter.

Tenk for eksempel på beskyldningene mot palestinerne om "terrorisme" etter 11. september 2011, beskyldninger som helt fram til i dager blitt brukt til å rettferdiggjøre undertrykking av bevegelsen for «Boycott, divestment and sanctions (BDS)» mot den israelske apartheidstaten.

Men konklusjonen bør ikke være for ALA å innta en "nøytral" posisjon, som tillater nazister å bruke ytringsfrihetens rammer ▶

► til å rettferdiggjøre at de har møter på bibliotek.

HINDRER ANDRES RETT TIL YTRINGSFRIHET

Tvert imot må ytre høyre avsløres når de bruker «ytringsfrihet» til å dekke over organisering av hat og fordommer for å utføre vold – for å hindre alle andres rett til ytringsfrihet. Vi bør ikke tillate ytre høyre å bruke bibliotek som lanseringssted for deres arbeid med å trakassere fargede, og terrorisere og forstumme de som motsetter seg rasisme.

Å bekjempe ytre høyre i Trumps USA innebærer å forenes mot nynazister som

forfekter hvitt overherredømme og vise at vi er langt flere som ikke ønsker hat velkommen. Den eneste måten å gjøre dette på er å vise at vi er langt flere hver gang de organiserer seg, og drive dem ut av byene og møtestedene våre.

KRAFTEN I ORGANISERING

I august i fjor, like etter Charlottesville, viste den anti-fascistiske bevegelsen i Boston hvilken enorm kraft det er i slik organisering, med 25.000 mennesker som stoppet en liten gruppe på rundt 20 nazister. Etter denne suksessen avlyste tilhengerne av hvitt overherredømme møter og demonstrasjoner over hele USA.

Dette er den eneste måten å bekjempe fascistisk folkemord og stoppe ytre høyre før de er i stand til å etablere sitt terrorregime.

Som historikeren Howard Zinn likte å si, er historien et tog i bevegelse, og du kan ikke være nøytral på et tog som beveger seg. Enten medvirker du til hvor det går eller så prøver du å stritte imot. Bibliotek og bibliotekarer har ikke råd til å være nøytrale i en kamp hvor innsatsen er så høy. ▼

Artikkelen ble publisert første gang i "Socialist Worker" 13. juli 2018 og er oversatt av Erling Bergan.

AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION

Library Bill of Rights

► The American Library Association affirms that all libraries are forums for information and ideas, and that the following basic policies should guide their services.

1. Books and other library resources should be provided for the interest, information, and enlightenment of all people of the community the library serves. Materials should not be excluded because of the origin, background, or views of those contributing to their creation.
2. Libraries should provide materials and information presenting all points of view on current and historical issues. Materials should not be proscribed or removed because of partisan or doctrinal disapproval.
3. Libraries should challenge censorship in the fulfillment of their responsibility to provide information and enlightenment.
4. Libraries should

cooperate with all persons and groups concerned with resisting abridgment of free expression and free access to ideas.

5. A person's right to use a library should not be denied or abridged because of origin, age, background, or views.
6. Libraries which make exhibit spaces and meeting rooms available to the public they serve should make such facilities available on an equitable basis, regardless of the beliefs or affiliations of individuals or groups requesting their use.

7. All people, regardless of origin, age, background, or views, possess a right to privacy and confidentiality in their library use. Libraries should advocate for, educate about, and protect people's privacy, safeguarding all library use data, including personally identifiable information.

Adopted June 19, 1939, by the ALA Council; amended October 14, 1944; June 18, 1948; February 2, 1961; June 27, 1967; January 23, 1980; inclusion of "age" reaffirmed January 23, 1996; amended January 29, 2019.

Although the Articles of the Library Bill of Rights are unambiguous statements of basic principles that should govern the service of all libraries, questions do arise concerning application of these principles to specific library practices. See the documents designated by the Intellectual Freedom Committee as Interpretations of the Library Bill of Rights. ▼

YTRINGSFRIHET PÅ AMERIKANSK

ALA i skvis

Hvordan balansere retten til fritt å ytre seg og møtes, mot retten til å slippe hat og diskriminering? American Library Association står midt oppi det, noe artikkelen til Alessandra Seiter på de foregående sidene viser. ALA har justert kursen to ganger siste året.

TEKST
Erling Bergan
Redaktør

RETTIGHETER FOR HVEM? I 1939 vedtok American Library Association (ALA) et dokument med tittelen "Library Bill of Rights". I årene etter er det revidert flere ganger. På foregående side ser du hvordan de ser ut i dag.

Dokumentet slår fast bibliotekbrukernes rett til intellektuell frihet, samtidig som dette også er forventningene ALA legger på bibliotekene for å støtte denne retten.

Forrest Spaulding forfattet det første utkastet til Library Bill of Rights for over 80 år siden. Han skrev følgende som bakgrunn for at et det var behov for et slikt dokument: "Today indications in many parts of the world point to growing intolerance, suppression of free speech, and censorship affecting the rights of minorities and individuals."

I følge James LaRue, som er direktør for ALAs "Office for Intellectual Freedom" i dag, var dette en klar henvisning til framveksten av totalitære stater på den tiden.

FIRST AMENDMENT

Library Bill of Rights baserer seg på USAs egen Bill of Rights, som er fellesnavnet på de ti tilleggene - amendments - som ble lagt til den amerikanske grunnloven på slutten av 1700-tallet. Mange kjenner sikkert til Second Amendment, der retten til å bære våpen er slått fast, et hett politisk tema i USA.

Men det er First Amendment som forbyr USAs myndigheter å vedta lover som begrenser ytringsfrihet, pressefrihet og forsamlingsfrihet. De kan heller ikke støtte seg på noen religion, eller begrense noens rett til å utøve sin religion. Og Library Bill of Rights står altså skuldrene til First Amendment.

TOLKNINGER

Library Bill of Rights er for så vidt klar og tydelig, men ALAs råd har funnet behov for å vedta og revidere tolkninger av de enkelte punktene.

Et eksempel er punkt 6, hvor bibliotek som låner ut møterom til publikum, skal gjøre det likt for alle, uavhengig av hva de står for eller hvilken tilknytning de som ønsker å låne lokalene har. Til denne bestemmelsen foreslo ALAs Intellectual Freedom Committee (IFC) følgende tolkning, senere vedtatt av ALAs årsmøte i juni 2018:

"Public libraries are bound by the First Amendment and the associated law governing access to a designated public forum. A publicly funded library is not obligated to provide meeting room space to the public, but if it chooses to do so, it cannot discriminate or deny access based upon the viewpoint of speakers or the content of their speech. This encompasses religious, political, and hate speech." Og: "If a library allows charities, non-profits, and sports organizations to discuss their activities in library meeting rooms, then the library cannot exclude religious, social, civic, partisan political, **or hate groups** from discussing their activities in the same facilities." (Min utheving.)

MEDANSVAR FOR VOKSENDE HAT

Reaksjonene lot ikke vente på seg. ALA fikk hendene full med å svare frustrerte

folkebibliotekarer over hele USA.

Library Journal gjengir blant annet Tyler Vachon, folkebibliotekar i Baltimore:

"Bibliotek er ikke et tankeeksperiment. Vi er bygninger med virkelige mennesker. Folk som når de ser en bibliotekavdeling villig til å gi plass til hatgrupper, innser at de ikke lenger er trygge i den bygningen. Bibliotekarer vil miste deres ryggdekning. Vi er forbi abstrakte diskusjoner om Ku Klux Klan burde få bruke våre møterom. Eller om fascistiske grupper skulle få det. Disse bevegelsene styrker seg og enhver institusjon som er villig til å gi dem plass vil måtte ta sin del av ansvaret for det.

Mange av oss yter tjenester i lokalsamfunn som allerede er terrorisert av disse gruppene. Still opp for dem. Vær villig til å slå tilbake når de ikke føler seg trygge nok til å gjøre det selv. Ikke la denne giftige dyrkingen av nøytralitet og passivitet slippe fascismen til i ditt lokalsamfunn."

MÅTTE OMGJØRE VEDTAK

Trykket vokste seg så stort at det i august ble arrangert ekstraordinær nettavstemning blant medlemmene i ALAs råd. Resultatet ble at 140 stemte for å trekke tilbake formuleringen om eksplisitt å tillate hatgrupper å bruke bibliotekenes møterom. Bare 4 ville beholde formuleringen fra årsmøtet i juni.

Dermed måtte dette opp til ny behandling på ALA Midwinter Meeting i Seattle i slutten av januar i år. Og der vedtok de en tekst som gjentar at rettskjennelser pålegger folkebibliotek som låner ut møterom, til at de da ikke kan ekskludere noen på bakgrunn av meningene de har. Og så sier vedtaket videre:

"Men, hvis en gruppes oppførsel under et møte forstyrrer eller trakasserer andre i biblioteket, kan bibliotekets ordensreglement gjøres gjeldende.

Hvis bibliotek innfører regler som oppfattes å begrense tilgangen til møterom for potensielt kontroversielle grupper, kan de risikere juridiske og økonomiske konsekvenser."

Dermed er det satt en foreløpig grense, i en debatt som fort kan blusse opp igjen. ▽

(Foto: Lenna/CC)

SJEKK ARGUMENTASJONEN, IKKE BARE FAKTA

Den gode debatten

Deler av den offentlige samtale foregår på bibliotekene, enten i det fysiske rommet eller i sosiale medier. Her brytes ulike standpunkter mot hverandre. En god debatt forutsetter imidlertid at spillereglene følges.

TEKST
Aud Gjersdal
Frilansjournalist

NÅR MENINGER BRYTES I januar var Bergen Offentlige Bibliotek igjen på banen nettopp med fokus på hvordan vi kan ettergå argumentasjonen i den politiske debatten med sikte på saklighet. Medarrangør var Filosofitvalget til Human-Etisk Forbund, Bergen lokallag. Førsteamanuensis i filosofi Ole Hjortland og forskerkollega Pål Antonsen, begge fra Universitetet i Bergen, samtalte om temaet i den mer enn fullsatte bibliotekkafeen.

– Vi ønsker en god etterrettelig argumentasjon i politikken, der argumentene understøtter konklusjonen og gir grunner for å tro på den. Med etterrettelig så mener vi at du gjengir motparten på en måte som reflekterer deres syn, og gjengir egen posisjon som åpner også for de svakhetene en har. Du prøver ikke å vippe brettet i din favør før debatten har begynt, innleder Antonsen.

IKKE NOK MED FAKTASJEKK

Hjortland understreker videre at det er viktig å faktasjekke utsagn fra politikere og andre som deltar i det offentlige ordskiftet, men at dette er ikke tilstrekkelig.

– Det er ikke alltid slik at bare fordi det som blir faktasjekket kommer ut som sant, at det dermed bør aksepteres som relevant i diskusjonen som pågår, sier han, og viser til at selv om det er sant, som en politiker har sagt, at gjennomsnittsfamilien har fått 10 000 kroner i skattelette, så betyr ikke det at de disponerer så mye mer, for da må en også innberegne endringer i avgiftspolitikken.

– En kan si sanne ting, men avhengig av konteksten kan det lede folk til å trekke uriktige slutninger, sier han. En annen grunn til at faktasjekk ikke er nok, er at politikk

ofte handler om hva en bør gjøre eller ikke gjøre. Slike påstander kan ikke faktasjekkes. Dermed blir det viktig å også fokusere på argumentasjonsfeil, som kan være ulike feilslutninger, uredelige retoriske grep, avledningsmanøvrer og liknende.

PSYKOLOGISKE DISPOSISJONER

Trygve Slagsvold Vedum fikk terningkast fem av Dagsavisen i Arendalsukens partilederdebatt i 2017. Dette begrunnet avisen blant annet med at han var "trygg" og "solbrun", kalte Siv Jensen for "løftebryter", og satte Senterpartiets politikk og verdensbilde inn i en fortelling om Norge.

– De egenskaper de peker ut angår ham som person og forteller oss hvorfor han er overbevisende. Det å være "trygg" og "solbrun" gir oss ingen grunn til å tro at det han

sier er sant, bortsett fra at vi er psykologisk disponert til å tro at folk som har høy selvsikkerhet sier ting som er sant, sier Antonsen, og påpeker at fortellinger overtaler bedre enn argumenter. Han understreker at retorikk kan brukes til å utnytte våre psykologiske disposisjoner.

– Det finnes en måte å motvirke den disposisjonen på. En kan sette seg ned og skrive ned premisser og konklusjon. En kan heller ha fokus på den logiske delen av argumentasjonen, så blir en mer motstandsdyktig mot de retoriske triksene som politikere benytter seg av, sier Antonsen.

KATALOG OVER ARGUMENTASJONSFEIL

Å ha definisjonsmakten, og dermed kunne bestemme hva de ulike ordene skal bety, er en fordel.

– Den som har definisjonsmakten setter rammene for hele debatten, og velger hvilke antakelser som skal gjelde, sier Antonsen. Ofte kan en få inn en verdiladning i definisjonen av uttrykket, og da får en allerede en fordel før debatten har startet. Hvilke termer som brukes, påvirker debatten, og det er lettere i en debatt om barnehager å være for "velferdsinnovatører" enn "velferdsprofitører".

– Dersom du får motstanderne til å bruke dine termer, så ligger du bra an, sier Antonsen.

En av de mest kjente argumentasjonsfeil kalles "ad hominem" argumenter. Dette er karakteriseringer eller stemping av person eller gruppe for å redusere troverdigheten til motparten i en konkret debatt. Når disse så skal argumentere for sitt standpunkt så liker tilhørerne dem kanskje ikke lenger, og uansett opplever tilhøreren dem allerede som mindre troverdige.

– Når denne type karakteristikk brukes i en konkret debatt for å få oss til å tro at motpartens påstand ikke er korrekt, og

En annen grunn til at faktasjekk ikke er nok, er at politikk ofte handler om hva en bør gjøre eller ikke gjøre. Slike påstander kan ikke faktasjekkes. Dermed blir det viktig å også fokusere på argumentasjonsfeil, som kan være ulike feilslutninger, uredelige retoriske grep, avledningsmanøvrer og liknende.

FØRSTEAMANUENSIS OLE HJORTLAND

at de derfor slutter seg til at egen påstand må være korrekt siden en selv er på motsatt side, fortsetter Hjordland. Et eksempel er når Siv Jensen skriver at: "Misunnelse bør ikke være utgangspunkt for skattepolitikken", der hun psykologiserer Audun Lysbakkens begrunnelse for politikken til SV.

– Det bidrar til å tegne et bilde av Lysbakkens beveggrunner slik at når en tar i betraktning hans argumentasjon, så ser vi den i et ufordelaktig lys, og det er selve formålet med denne type argumentasjon, sier Hjordland, og peker på neste type argumentasjonsfeil, nemlig stråmannsargumenter. En stråmann er å tegne opp et vrengebilde av meningsmotstanderens posisjon, som er lettere å angripe. Deretter kan du imøtegå denne karikerte posisjonen.

– Innvendningene som rammer stråmannen, rammer ikke nødvendigvis den egentlige posisjonen, og der ligger problemet, sier Hjordland. Et eksempel er Sylvi Listhaugs ytring på Facebook om at

"Ap mener at terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet".

– Nå har en bygget opp en posisjon som overhodet ikke Ap forsvarer, og som er lett å slå ned, sier Antonsen, før Hjordland runder av med å beskrive det som kalles "du-også" argumentasjon, som har til hensikt å avlede tilhøreren. Et eksempel på dette er når Erna Solberg i Listhaug-saken sa til en journalist at: "Denne debattformen er ikke ukjent for Ap når det gjelder å karakterisere andres politiske standpunkter. Det er på nivå med det Martin Kolberg gjorde da han sa at høyresidens politikk kan medføre mer terrorisme".

– Problemet er at det journalisten egentlig ville vite, det er hun ikke interessert i å snakke om, og da er det enklere å si at her er Arbeiderpartiet like gale, sier Hjordland.

SPILLEREGLER AVGJØRENDE

De fleste norske politikere tror nok på spilleregler i den offentlige debatten. Likevel

OM STRÅMENN OG SOLBRUNE POLITIKERE:

Postdoktor Pål Antonsen og førsteamanuensis Ole Hjordland snakket om argumentasjon til en fullsatt bibliotekcafé ved Bergen offentlige bibliotek. (Foto: Aud Gjersdal)

bruker mange, både på høyre- og venstresiden, noen av disse retoriske strategiene.

– Vi kan kreve noe annet fra politikerne våre. Når de kommer på scenen i en debatt, så er de ikke bare opptatt av å være trygge og solbrune. Vi sitter her og forventer argumenter og med mindre de gir det, så bør det gi dårlige terningkast i avisene, men der er vi ikke kommet helt ennå, avslutter Hjordland.

VIDERE LESNING

- <http://logikksjekk.no> ▾

ÅPEN TILGANG «PÅ SPEED»?

Heit debatt om Plan S

Plan S er et blodferskt initiativ for Open Access eller fri tilgang til forskningsartikler. S-en må stå for at planen går «på speed», har noen sagt.

TEKST
Anders Ericson
Frilansjournalist

PLAN S ▴ Initiativtakerne mener planen er helt nødvendig, da OA-prosessen har stagnert og forlaga fortsetter med profitt på nivå med den globale våpenhandelen. Mens skeptikerne og motstandere, særlig på forskerhold, mener «speeden» er for høy. Bibliotekaren vil her forsøke å forklare Plan S og vise skillelinjene i den uvanleg høylytte debatten.

HVA ER PLAN S?

Plan S er et Open Access-initiativ for vitenskapelig publisering. Det ble lansert av Science Europe 4. september 2018. Initiativet ble tatt av "cOAlition S", et konsortium lansert av Det europeiske forskningsrådet, store nasjonale forskningsmyndigheter og finansører fra tolv europeiske land. Planen pålegger forskere som har støtte fra statsfinansierte forskningsorganisasjoner og institusjoner å publisere i åpne repository eller i tidsskrift som er tilgjengelige for alle innen 2020.

Det er planen, slik den blant annet beskrives i engelsk Wikipedia.

HEIT DEBATT

Debattene i forsker- og UH-organ og etter hvert også riksmidia er særlig initiert av godt publiserte forskere, men også Forskerforbundet. Forskere i PRIO ser ut til

å ha vært spesielt aktive.

Mange sider ved Plan S og Open Access har vært tema, særlig kritikk av det høye tempoet i gjennomføringa og manglende konsekvensutredning. Her et utvalg overskrifter i Khrono som antyder temperaturen i debatten:

- "En Plan S+ til bekjempelse av eliteforskernes logofetisjisme"
- "Vi risikerer å få et system som fremmer kvantitet"
- "Nyliberale markedsprinsipper for forskningspublisering"
- "Brekke svarer ikke på noen av spørsmålene vi stiller"

Men også de helt store politiske linjene dukker opp i debatten. For eksempel hadde radikaleren og New Public Management-betvingeren Noralv Veggeland, professor i offentlig politikk ved Høgskolen i Lillehammer, et leserinnlegg 3. januar i Klassekampen der han, overraskende på mange, mente at «Plan S betyr konkurranse om offentlige forskningsmidler, med større private tidsskrifter og bokforlag, nasjonale og internasjonale, som aktører og profittmakere.»

OPP MOT 40 % FORTJENESTE

Dag Rune Olsen, rektor ved Universitetet i Bergen, repliserte ironisk samme sted 10. januar, under tittelen «Våren er på vei, Veggeland»: «I dagens modell, som Veggeland synes komfortabel med, finansierer forlagene sin virksomhet gjennom svært

så lukrative abonnementsordninger [...] De største forlagene opererer med fortjenester på solide 35–40 prosent av sin omsetning.» Og videre: «Veggeland står naturligvis fritt til å fremsnakke forlagsbransjens monopol-lignende markedsposisjoner, forsvare skyhøy fortjeneste og mene at åpen og allmenn tilgang til forskningsresultater ikke er viktig. Gufs, selv hvor kalde de måtte være, kan uansett kun utsette en gryende vår.»

TRE VEIER TIL PUBLISERING

John-Arne Røttingen er administrerende direktør i Forskningsrådet. Det var i slutten av november i fjor at hans internasjonale arbeidsgruppe la fram en veileder for hvordan Plan S skal innføres. Veilederen fra cOAlition S beskriver tre tilnærminger til vitenskapelig publisering under Plan S:

- Publisering kan skje i tidsskrifter eller plattformer med umiddelbar åpen tilgang.
- Publisering i abonnementstidsskrift er mulig, forutsatt samtidig deponering og tilgjengeliggjøring av artikler i et åpent og søkbart arkiv uten sperrefrist og med åpen lisens.
- Åpen publisering i abonnementstidsskrift som del av en overgangsavtale er i samsvar med Plan S.

Se hele planen for implementering av Plan S her: <https://www.unit.no/coalition-s-implementeringsplan-plan-s> ▾

"BREAKING NEWS"

Tidsplanen forskyves

INNFRØRING AV PLAN S ▶ Nettavisen Khrono melder 8. januar at «Forskningsrådet utsetter innføring av Plan S». (Se: khrono.no/259846)

Vi spør UNIT-forhandler Nina Karlstrøm om en kommentar:

–Det er litt uriktig å si at de utsetter innføringen. Det har hele tiden vært en diskusjon om innføringen skulle gjelde for publisering fra og med 2020. Da ville for eksempel tildelte prosjekt-kontrakter ha tilbakevirkende kraft,

siden det fort tar et par år fra man får prosjektmidler til man har et funn man kan publisere. Alternativt om det skulle gjelde for kontraktsinngåelse fra 2020 med publisering fra rundt 2022. Og så har da Norges forskningsråd valgt det siste, sier Karlstrøm.

Forskningsrådets leder John-Arne Røttingen sier på hjemmesida deres: «Forskningsrådet ba også om innspill på tidspunkt for når kravene i Plan-S bør innføres i Norge. Mange av inn-

spillene peker på at Plan S-prosessen skjer i et høyt tempo. [...] Vi ser at det vil ta noe tid for fagmiljøene og institusjonene å forholde seg til nye krav og til å være med å skape endringer. Vi velger derfor den langsomste tidslinjen, som i praksis betyr at det er artikler som sendes inn for publisering fra rundt 2022 som vil måtte forholde seg til kravene.» ▼

NINA KARLSTRØM MELLOM FORSKERNE OG FORLAGENE

Forhandling og forvandling

Et steinkast fra den himmelstrebende Monolitten i Frognerparken ligger Oslokontoret til Unit, det nye direktoratet for IKT og fellestjenester for UH-sektoren. Der foregår forhandlingene rundt Open Access og Plan S, det mest himmelstormende vi har vært borti på bibliotekfeltet gjennom mer enn førti år. Og akkurat den ettermiddagen vi har intervjuavtale om dette med seksjonssjef og forhandlingsleder Nina Karlstrøm er spenningsnivået ekstra høyt der i gården.

TEKST
Anders Ericson
Frilansjournalist

PLAN S ▶ Mange forbinder med rette Karlstrøm med forskingsbasene i Cristin i Gaustaddalen, men som hun var sammen med på flyttelasset til Unit. Flere kjente størrelser er også her nå, som Bibsys, Oria og Alma.

Hun har klart å presse inn en halvtime med oss, for egentlig sitter hun midt i forhandlinger med de store internasjonale tidsskriftforlaga, der hun altså leder forhandlingene for Unit. Så hun advarer om at hun kan bli avbrutt underveis, noe hun også blir. Vi må bare hoppe i det:

– Når vi, med stort sett folkebibliotekbakgrunn, har prøvd å lese oss opp på dette, støter vi hele tida på nye begrep vi må slå opp, særlig i debattinnlegga fra forskerstanden i disse tider. Men dette er da virkelig komplekst, Nina Karlstrøm?

–Ja, det er en kompleks verden. Men det var jo tilbake i 2017 at regjeringa vedtok at innen 2024 skal alle norske artikler som er finansiert av offentlige midler være åpent tilgjengelige. Vi har noen retningslinjer med noen tiltak som skal sørge for at dette

blir realisert. Ett tiltak som berører oss i Unit direkte er at avtaler vi nå forhandler med forlag skal fremme åpen tilgang. Vi går derfor inn for overgangsavtaler om priser for lesetilgang, men der vi samtidig krever at artikler med en norsk, såkalt kor-

responderende, forfatter skal gjøres fritt tilgjengelig i hele verden.

–Og det er dere i ferd med å få til, men kanskje ikke hver gang?

–Vi er i ferd nå med å få til en veldig stor avtale.

SNART OFFENTLIG

Hun nøler for hun kan ikke å gå i detaljer ennå. Men vi får vite at dagen etter vil statsråd Iselin Nybø gjerne kunne offentliggjøre noe rundt dette i Stortinget. Hun vil være der for å svare på en interpellasjon om Plan S. Egentlig er det noen dager for tidlig, sier forhandlingslederen, men når dette leses er trolig detaljene offentlige.

I Unit har de stort tro på denne strategien:

– For eksempel i Tyskland har forlaget Wiley nettopp annonsert en svær avtale på 9500 artikler med tyske forfattere som blir tilgjengelig globalt, sier Karlstrøm, og legger til:

– Dette grepet med korresponderende forfattere er jo for å unngå å betale dobbelt, at hvert lands forfattere av en artikkel skal betale. Det er konsortiet til den «første» forfatteren som betaler.

–Og hvor kommer Plan S inn i bildet?

–Plan S støtter ikke såkalt hybrid publisering, det vil si at man kjøper fri enkeltartikler

i lukkede tidsskrifter. Unntaket er der det er forhandla fram overgangsavtaler sentralt, og det er en sånn avtale vi nå er i ferd med å inngå med denne forleggeren.

– Etter 2020 skal ikke norske forskere normalt kunne publisere i et forlags lukka tidsskrift, men fordi Unit inngår sånne avtaler kan de fortsette med det i tre år. Så må vi følge med og gå i dialog med forlaget og få det til å gå over til å bli et Open Access-forlag. Til slutt ønsker vi denne typen avtaler med alle forlaga.

FORHANDLER PÅ OVERTID

– I et foredrag i Stockholm sa Røttingen fra det norske Forskningsrådet at Springer og Wiley er relativt åpne for dette, mens Elsevier er mer tilbakeholdne?

– Vi samtaler med alle vi. Vi forhandler faktisk med alle på overtid nå, vi skulle vært ferdige første desember.

– Svenskene og tyskerne har brutt med Elsevier, hører vi?

– Og Ungarn. Vi venter på hva de gjør i Polen og Irland. Og ved University of California.

– Og målet er at de høye profittene skal ut av regnestykkene?

– Vi i Unit er først og fremst opptatt av åpen tilgang. Men det er én type mål. Andre jobber for å spare penger, og noen vil endre hele publiseringssystemet. Men det er vanskelig å jage alle disse tre måla på én gang.

– Max Planck-instituttet har regna på at hvis du la sammen alle abonnementsutgiftene i alle bibliotek og delte på antall artikler, så er det mer enn nok penger. Det stemmer ikke som pessimister sier at åpen

Vi i Unit er først og fremst opptatt av åpen tilgang. Men det er én type mål. Andre jobber for å spare penger, og noen vil endre hele publiseringssystemet. Men det er vanskelig å jage alle disse tre måla på én gang.

NINA KARLSTRØM, UNIT

tilgang blir så mye dyrere.

– Du låter optimistisk. For det er vel ganske mye nå som drar i retning av Plan S?

– Ja, mange ønsker dette, men så sier noen at det ikke nytter så lenge Kina og USA ikke er med. Men jeg var på en stor konferanse i regi av Open Access 2020, og der overraska Kina alle med å komme med en støtteerklæring og sa at de også jobber i denne retninga. De skal sjøl bli åpne, de trenger at egen og internasjonal forskning blir tilgjengelig for alt det som skjer i næringslivet der. Og de publiserer jo mest i hele verden. Det samme gjelder India. Og i USA registrerer vi at en ny Chief Scientific Advisor er på plass og at han er åpen for samtaler.

TIDSSKRIFT SOM FAGFELLESKAP

– Også forskere sier at de er enige i intensjonen, men det er blitt litt av en debatt nå?

– Jeg skjønner at forskere er bekymra, når de opplever uro rundt kanaler de publiserer i, og som er noe mer enn et tidsskrift

FORSTÅR BEKYMRINGA: – Men Plan S handler ikke om å tvinge forskerne, men forlaga, sier Nina Karlstrøm. (Foto: Anders Ericson)

for dem, men et fagfelleenskap. Men Plan S handler ikke om å tvinge forskerne, men forlaga.

– Men det er store forskjeller her. Du har de fire, for ikke å si de tjue store. Og så har du den lange halen av tidsskrift hvor det publiseres lite og med lite prosjektfinansiering fra sånne som Forskningsrådet. Som tidsskrift på norsk innen humaniora og samfunnsvitenskap. Tjuefem slike tidsskrift får i en treårsperiode støtte fra tre aktører, Forskningsrådet, Kunnskapsdepartementet og forskningsinstitusjonene med en sum basert på tidligere abonnementsutgifter. Universitetene i Bergen, Oslo (UiO), Trondheim og Tromsø har alt slutta seg til og flere biblioteker får oppfordringa. ▽

PLAN S SETT FRA HØGSKOLEBIBLIOTEKET

- Det måtte vel gjøres sånn for at noe skulle kunne skje

Else Norheim har som biblioteksjef ved Høgskolen i Østfold lang erfaring med å håndtere forskningsartikler, både å kjøpe inn og gjøre tilgjengelig. Anders Ericson har snakket med henne om hvordan Plan S ser ut fra hennes ståsted.

TEKST
Anders Ericson
Frilansjournalist

PLAN S ▴ Biblioteksjef Else Norheim tar imot oss i det romslige høgskolebiblioteket på det rundt femten år unge campuset til Høgskolen i Østfold på Remmen ved Halden. Men helt siden 1995 har hun vært biblioteksjef ved denne institusjonen, som hun i dag regner som «størst av de små». Østfold, Molde og Volda heiv seg ikke på fusjonsbølgen.

–Vi vurderte å bli med dem på den andre sida av Oslofjorden, som i fjor også ble universitet, presiserer hun. – Men ledelsen kom til at vi vil klare oss sjøl.

FORSKNINGSPLIKT

Men også her har de et aktivt forhold til Plan S og de nye tendensene innen vitenskapelig publisering.

– Hvor mye forskning skjer da på en høgskole av denne typen?

–Vi har jo forskningsplikt for de ansatte, og det er et press på dem. Det utredes nå en ny PhD-utdanning her, for det har vi ikke,

i motsetning til de fleste andre. Men jeg sitter likevel med over to hundre publikasjoner fra 2018 som det er bibliotekets ansvar å godkjenne før innrapportering til Cristin.

SKEPSIS TIL VEILEDEREN

Vi får se innspillet til veilederen til Plan S som høgskolen, på linje med alle andre i academia, har respondert på til Forskningsrådet, og også her finner vi igjen mye av skepsisen som går på korte frister, manglende høring og konsekvensanalyse.

–Biblioteket og forskningsenheten lagde utkastet, før det var på høring hos FoU-lederen og i siste instans ble bearbeidet og godkjent av rektor. Vi er prinsipielt positive, men så så vi at en del ting ikke var tydelige nok, så jeg kan skjønne at mange forskere er usikre. Og det har jo blitt en skyttergravskrig på Khrono og nå også i riksmidia. Når jeg leser et argument mot planen, så tenker jeg at dette må vel noen svare på? Men så svarer de på noe helt annet. De snakker mye forbi hverandre.

Å SNU ET ETABLERT MØNSTER

Det er ingen enkel oppgave å etablere nye tidsskrifter, og de har veldig kort tid på seg.

Hvordan de skal kunne snu et så etablert mønster på så kort tid, det er ikke lett å se for seg.

– Men dette har det vært snakk om i veldig mange år, i alle fall OA?

– De nasjonale retningslinjene fra departementet kom i august 2017 og der sto det deadline i 2024. Men så kom Plan S inn fra sidelinja veldig brått. Men det måtte vel gjøres sånn for at noe skulle kunne skje. Det har i alle fall hatt en god effekt i det jeg oppfatter som riktig retning.

MELLOM 3 OG 4 MILLIONER

Og i denne prosessen skjer det ting hele tida. Høringa vi ga innspill til var innen første februar, men etter det har det skjedd mye.

– Hvor mye betaler biblioteket ved Høgskolen i Østfold for tilgang til tidsskriftmateriale?

– Mellom 3 og 4 millioner årlig.

– Og da dekker dere stort sett behovet?

–Ja, det vil jeg si. Vi har jo veldig mange forskjellige fag og det blir ganske mange baser, men vi har klart å si ja til de fleste spørsmål.

– Men problemet er at de tar seg veldig godt betalt. Det blir jo sammenlikna med våpenindustrien. De som er imot Plan S bør ta det inn over seg at det virkelig skjere grov utnytting. Forskerne står for både skriveingen og fagfelle vurderinga, som de yter gratis, men likevel må vi ut med så store beløp for å få tilgang. Og nå når ingen tidsskrift blir trykt lenger, er det ikke så mye forlaga må gjøre.

LEST OG SITERT

– Ikke alle forskere og brukere er klar over hvor mye vi betaler. Men det er delte holdninger til dette blant forskerne også. Noen finner fram til gode OA-tidsskrift og publiserer der. Men flere av forskerne hos oss, i alle fall i noen miljøer, velger å publisere åpent, men i abonnements-tidsskrift. Det har jeg vært litt imot, for da betaler jo høgskolen både for publisering og lesing, men nå gjør vi det altså sånn. Fordelen er at da blir artiklene mer lest og sitert.

– Men så er noen OA-tidsskrift såkalte «røvere» som utnytter denne nye og mer uoversiktlige situasjonen?

– Ja, man må være litt skeptisk. Men på biblioteket har vi dialog med forskerne om dette. De er avhengige av støtte fra vårt eget publiseringsfond på 750 000, så da er det vår jobb å sjekke kvaliteten på tidsskrifta, for å unngå røverne. Så dette er et problem, ja, men du kan finne ut av det og gå rundt dem.

– Dere har virkelig mange forskjellige fag- og forskingsområder, og tilbudet av gode åpne tidsskrift varierer?

– Ja, det er for eksempel ikke vanskelig å finne et godt open access tidsskrift innen pedagogikk og sykepleie, men de med høyest score i forhold til siteringer er fortsatt lukka. Innen ingeniørfag kan det være vanskeligere å finne OA-tidsskrift som er gode nok.

FULLSTENDIG OMLEGGING

Intervjuet vårt i Halden finner sted dagen etter interpellasjonen på Stortinget der statsråd Nybø avslørte at Unit om kort tid fullfører en avtale med et av de fire store forlaga. I UH-bibliotek-Norge har dette budskapet spredd seg, også til Halden:

– Det var positivt. Når ett av de store begynner å bevege seg, så blir det vanskeligere for de andre å bremse. Men det er en fullstendig omlegging vi står overfor. Vi vil ta et eierforhold til det vi publiserer.

DET FINS PENGER I SYSTEMET.

– Ja, dere mister ikke de 3-4 millionene dere bruker på abonnement i dag?

– Nei, det blir jo min oppgave å sørge for, ler Else Norheim.

– Men vi kan også publisere i abonnements-tidsskrift såfremt det ikke er finansiert av Forskningsrådet eller EU. Og for oss så er de færreste titlene publisert med støtte derfra, så sånn sett påvirker det ikke oss fra dag én. ▼

TILBUDET VARIERER: Else Norheim ser at det kan være vanskelig å finne gode open access tidsskrift i enkelte fag. (Foto: Anders Ericson)

HØGSKOLEN I ØSTFOLD

- I Østfold var det tidligere flere ulike høgskoleutdanninger i tre byer, men de ble slått sammen til to campus. I Fredrikstad fikk de lokaler i et grundig renoverert industribygg for ti år siden.
- Høgskolen har i alt rundt 7500 studenter og 620 ansatte i ulike stillinger og tilbyr nå over 100 studier innen: Helse og velferd, Informasjonsteknologi, Ingeniør, Lærerdanning og pedagogiske fag, Samfunnsfag og språk, Scenekunst og Økonomi, administrasjon og ledelse.

POLITIKKEN BÆRER FRUKTER, SIER ISELIN NYBØ

– Norsk avtale med stort forlag er like rundt hjørnet

– UNIT forventer om kort tid å signere avtale med ett av de store forlagene, avslørte forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø da hun tirsdag 5. februar måtte svare på spørsmål i Stortinget om Plan S. – Politikken for åpen tilgang til forskning er i ferd med å bære frukter, la hun til.

TEKST
Erling Bergan
Redaktør

PLAN S ▴ Det var stortingsrepresentant Guri Melby (V) som hadde levert en interpellasjon om bekymringene rundt Plan S, den omdiskuterte planen for å sikre åpen tilgang til vitenskapelige artikler.

Det er Norges forskningsråd som har gått sammen med forskningsrådene i 13 andre land samt Europakommisjonen og Det europeiske forskningsrådet (European Research Council, ERC), Wellcome Trust og Gates Foundation om et initiativ til å kreve full åpen tilgang til alle artikler fra forskning som er finansiert av alle disse institusjonene, fra 1. januar 2020, omtalt som Plan S.

STORE LAND SOM IKKE ER MED

– Åpen tilgang til forskningsresultater er et gode, men noen forskere er bekymret over at land som Tyskland, USA og Kina ikke er med, og at dette kan gjøre det krevende å få publisert forskning og vanskeliggjøre internasjonalt forskingssamarbeid. Andre frykter mer statlig styring og mindre akademisk frihet for forskerne. Hva tenker statsråden om utfordringene som påpekes, og hvordan kan vi sikre at hensynene til likebehandling, uavhengighet og kvalitet ivaretas?, spurte Guri Melby.

Dette parerte statsråd Iselin Nybø, og sa blant annet:

– Noen forskere er bekymret for at finansierer i land som Tyskland, Kina og USA ikke har undertegnet Plan S ennå. Det nevner også interpellanten selv. Men Kina, som er verdens største produsent av vitenskapelige artikler, har uttrykt en tydelig støtte til Plan S. India, verdens tredje største produsent av vitenskapelige artikler, og den indiske

regjeringens vitenskapsrådgiver, har uttalt at det er svært sannsynlig at India vil støtte Plan S. Ny Chief Scientific Advisor er på plass i USA, og «Coalition S» er i samtaler med han og andre.

«PUBLISER-OG-LES»-AVTALER

Statsråden mente det derfor er sannsynlig at vi flere finansierer vil undertegne Plan S.

– Men det er viktig å være klar over at disse landene allerede jobber hardt for de samme målsettingene i forlagsforhandlingene sine som det Plan S har. Målet er den samme typen avtaler som aksepteres i Plan S, det vil si åpen publisering av landets forskning i tidsskrifter som ennå ikke er åpne, men som inngår i en overgangsavtale om å bli åpne i løpet av de neste tre til fem årene. Den typen avtaler kalles «publisering-og-les»-avtaler. De har den fordel at forskere ikke vil merke forskjell fra dagens system, for det vi ikke trenger å tenke på å betale artikkelpubliseringssavgifter. Og gjennom avtalen opprettholdes lesetilgang til abonnementstidsskriftene, samtidig som publiseringkostnadene er dekket innenfor avtalen, sa Iselin Nybø.

SNART AVTALE MED STORFORLAG

Hun påpekte at land som Nederland, Storbritannia, Sverige, Finland og Østerrike har hatt

en eller flere slike avtaler i flere år.

Og så slapp hun en "foreløpig" nyhet:

– UNIT forhandler slike avtaler for norske institusjoner, og forventer om kort tid å signere avtale med ett av de store forlagene. Gjennom denne typen avtaler betaler vi for å sikre åpen publisering av norske artikler, samtidig som lesetilgangen til artikler som ennå ikke er i åpne tidsskrifter opprettholdes.

Hvilket forlag det er som snart signerer Plan S-avtale med Norge sa hun ikke. Men at dette både kan være viktig i seg selv, og samtidig gi en viktig signaleffekt, er svært sannsynlig.

REVURDERER FORRETNINGSMODELLENE

Statsråden fulgte da også selv opp med å tolke nyheten som et klart positivt tegn:

– Dette viser at politikken for åpen tilgang til forskning er i ferd med å bære frukter. Og det er viktig å få fram at det er en sammenheng mellom landenes nasjonale rettigheter, forlagsforhandlingene og Plan S. Det er det samla presset som nå kommer fra flere kanter og mange land som bidrar til at internasjonale konsern revurderer forretningsmodellene sine, sa forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø fra Stortingets talerstol. ▾

FRAMGANG: – Politikken for åpen tilgang til forskning er i ferd med å bære frukter, sa forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø til Stortinget tirsdag. (Foto: Skjermdump)

Molde, rosenes og jazzens by, er i sterk utvikling. Byen er regionsenteret i Romsdal, en bo- og arbeidsmarkedsregion med om lag 75.000 innbyggere. Næringslivet er preget av vekst og optimisme; blant annet er Molde en av landets ledende industribyer. Molde byr på et aktivt kulturliv, et flott landskap og unike naturopplevelser i umiddelbar nærhet.

Har du lyst til å være med å skape fremtidens Molde? Molde kommune har omlag 1800 dyktige medarbeidere. De legger ned en betydelig innsats for at byens innbyggere skal ha en meningsfull og god hverdag. Kommunen tilbyr varierte og spennende arbeidsoppgaver, dyktige kolleger og gode pensjonsordninger.

Kulturtjenesten - biblioteksjef

Stillingstype

Det er ledig 100 % stilling som biblioteksjef for Molde bibliotek

Beskrivelse av arbeidssted

Molde bibliotek har ambisjon om å være dagsaktuell, nytenkende og kreativ i møte med publikum, og i samarbeid med andre aktører. Biblioteket holder til på Plassen, et kulturhus som også huser Teatret Vårt, Moldejazz, Bjørnsonfestivalen og Møre og Romsdal Kunstsenter, og er en viktig møteplass for våre innbyggere. Molde bibliotek tilbyr mange ulike arrangement gjennom året, både på egenhånd og i samarbeid med andre. Prisen "Årets bibliotek" ble i 2014 tildelt Molde bibliotek. I 2015 ble biblioteket "Årets bok til alle- bibliotek".

Biblioteket er organisert i kulturektoren, og nærmeste leder er kultursjef. Fra 2020 slås Molde kommune sammen med kommunene Nesset og Midsund. God samordning av bibliotekstjenesten i nye Molde kommune blir viktig.

Hovedoppgaver

Å lede biblioteket i tråd med ambisjonen: dagsaktuell, nytenkende og kreativ

Sørge for at biblioteket leverer gode bibliotekfaglige tjenester

Ansvarlig for daglig drift av biblioteket med budsjett- og personalansvar

Utføre publikumsrelatert arbeid som å delta i vaktplan ved behov, samt planlegge og gjennomføre arrangement

Markedsføre og synliggjøre bibliotekets tjenester og aktiviteter

Ta ansvar for et bibliotek som ønsker å være med inn i den digitale tidsalder

Bidra inn i samarbeidet med de andre kulturinstitusjonene på Plassen

Kvalifikasjoner

Vi søker en medarbeider med bachelor i bibliotekfag

Erfaring fra administrasjon og ledelse er svært ønskelig

Du er en god faglig leder og inspirator

Du er målrettet, handlekraftig og løsningsorientert

Du har erfaring i samarbeid og nettverksbygging

Du har god digital kompetanse og kunnskap om relevant teknologi

Du har god skriftlig og muntlig framstillingsevne og evner å lede arrangement og stå foran et publikum

Personlig egnethet vil bli vektlagt

Vi tilbyr

Vi tilbyr et godt arbeidsmiljø, dyktige medarbeidere og en arbeidsplass der vi ønsker å legge til rette for et faglig utfordrende og kvalitetsmessig godt tilbud til våre ansatte og brukere.

Avlønning etter sentral Hovedtariffavtale

Kommunen har gode pensjons- og forsikringsordninger.

Stillingen er ledig fra 1. juni, men mulighet for oppstart i august kan vurderes.

Søknad

Vi ber om at elektronisk søknadsskjema benyttes. Godkjente kopier av vitnemål og attester må tas med til arbeidsgiver ved ev. intervju.

Søkerliste

Søkerlisten kan bli offentliggjort.

Søknadsfrist: 27.02.19

Utlyst dato: 09.02.2019

Vårref: 1465

Kontaktperson

Janny Meese, Kultursejef, tlf. 71111085, mobil: 41214351, janny.meese@molde.kommune.no

Evy Sisilie Bergum, biblioteksjef, mobil: 91578764, evy.sisilie.bergum@molde.kommune.no

BF MENER:

E-bøker og e-lydbøker i bibliotekene

Bibliotekene tilbyr befolkningen bred tilgang til kunnskap og kultur på fysiske medier i form av papirbøker, tidsskrifter og lydbøker på CD. Hvilken rolle bibliotekene skal ha for digitalt innhold er mer uavklart. Bibliotekarforbundet mener bibliotekene har en sentral rolle å spille i en digital hverdag. Gratis digitalt innhold er viktig for å sikre lik tilgang for alle og for å fremme sosial utjevning. Bibliotekene er klare til å ta denne rollen, men da må det legges til rette for det.

Av 6000 utgitte norske e-lydbøker, kan bibliotekene kun tilby brukerne sine et svært begrenset utvalg (400 titler, per januar 2019). Utlån av e-bøker og e-lydbøker krever egne avtaler, og vi mangler fortsatt en avtale for utlån av e-lydbøker. Det er ett år siden Kulturminister Trine Skei Grande ga Nasjonalbiblioteket i oppdrag å forhandle frem en avtale med Forleggerforeningen om e-lydbøker. Forleggerforeningen avslø 16. oktober 2018 Nasjonalbibliotekets forslag til løsning. Så lenge bibliotekene mangler en avtale, står det forlagene helt fritt hvorvidt de vil tilby bibliotekene innhold eller ei. Bibliotekarforbundet mener kulturdepartementet må innføre leveringsplikt av digitalt innhold.

LOVVERKET SETTER BEGRENSINGER FOR UTLÅN AV DIGITALT INNHOLD

Åndsverkloven § 27 gir bibliotekene adgang til å låne ut trykte bøker og andre fysiske medier, inkludert e-bøker og lydbøker på minnekort eller CD. I samme paragraf gjøres det unntak for "datamaskinprogrammer", det vil si spill på Blu-ray og andre fysiske formater og spill, e-bøker, e-lydbøker, filmer og musikk på fil. Konsekvensen av lovverket er at bibliotekene må ha egne avtaler for nedlastbart innhold. Dette har vist seg vanskelig og kostnadene for bibliotekene er høye.

Slik situasjonen er i dag har folkebibliotekene store problemer med å oppfylle biblioteklovens formålsparagraf om å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon. Selv om bibliotekloven er medienøytral, setter altså åndsverkloven viktige begrensninger. Begrensninger som gjør

bibliotekene mindre relevante i innbyggernes liv.

I dag er lydbøker på CD i ferd med å forsvinne ut av produksjon. Tilbudet av e-lydbøker er mer enn tre ganger så stort som tilbudet av lydbøker på CD. Lydboken *Tante Ulrikes vei* kan for eksempel ikke lånes ved et bibliotek, siden denne kun er utgitt som e-lydbok og ikke på CD. Språkpolitisk er dette en dårlig løsning. Framover vil bibliotekene kunne gi tilgang til et bredt utvalg av engelske e-lydbøker, mens vi på norsk ikke kan tilby mer enn noen få hundretalls titler. Bibliotekarforbundet ønsker derfor en lovmessig likestilling av digitalt innhold på filer og fysiske medier.

UFORHOLDSMESSIG HØYE KOSTNADER

Bokavtalen er styrende for hva bibliotekene betaler for papirbøker og lydbøker på CD. Bibliotekene kan gis inntil 20 % rabatt, noe de fleste leverandører følger. For digitalt innhold står forlagene fritt til å sette de prisene de ønsker. Dagens avtale for e-bøker er kun en anbefaling. Det er flere forlag som ikke følger anbefalingene i avtalen mellom Nasjonalbiblioteket og Forleggerforeningen om at e-bøker eldre enn to år ikke bør koste mer enn 10 % av veiledende pris. Vi har eksempel på at e-bøker eldre enn to år koster hele 25 % av veiledende utsalgspris. For hvert fjerde utlån må altså bibliotekene betale e-bokens fullpris.

Når forlagene setter de prisene de selv ønsker, holdes bibliotekene ute fra markedet på grunn av kostbare prismodeller. Når en 10 år gammel e-lydbok koster kr. 62,50 per utlån (48 % av veiledende utsalgspris til forbruker) blir kostnadene uforholdsmessig høye for bibliotekene.

Norske folkebibliotek betaler rundt 50,- kr. per utlån for en skjønnlitterær e-bok nyere enn to år (prisen for papirboka + merverdiavgift for en lisens med 10 utlån). Til sammenligning betaler svenske folkebibliotek 16 NOK per utlån for e-bøker som er 0-3 måneder gamle og 13 NOK for e-bøker mellom 3-24 måneder gamle. Dette viser behovet for begrensninger på hvor mye forlagene kan ta seg betalt.

For e-bøker og e-lydbøker i den norske klikkmodellen (betaling per utlån for e-bøker eldre enn to år) er det etter vår mening naturlig at folkebibliotekene betaler samme pris

som strømmetjenestene, siden ett digitalt lån er relativt likt én strømming av samme e-bok/e-lydbok.

ENDRING AV BIBLIOTEKVEDERLAGET

Bibliotekarforbundet er opptatt av at forlagene skal ha levelige vilkår, slik at produksjonen av norske e-bøker og e-lydbøker opprettholdes og styrkes. Bibliotekene betaler naturligvis for innholdet som lånes ut, men det bør ikke være slik at bibliotekene subsidierer produksjonen gjennom svært høye priser. Én løsning som kan hjelpe både forlag og bibliotek, er å inkludere e-bøker og e-lydbøker i bibliotekvederlaget, slik en har gjort i Danmark.

ENDRING I INNKJØPSORDNINGENE

Tilbudet av e-bøker til barn og unge er langt dårligere enn tilbudet til voksne. Barn låner mer enn fem ganger så mange papirbøker som voksne. Likevel er mindre enn én av fem utlånte e-bøker en barnebok. Det svake e-bokutlånet for barn har sammenheng med det dårlige tilbudet til målgruppen. I dag utgjør e-bøker til voksne 10 % av eksemplarene i innkjøpsordningen for voksne. Til sammenligning utgjør e-bøker for barn kun 5 %. Tilgangen kan enkelt gjøres bedre ved å øke antallet e-bøker i innkjøpsordningen for barn og unge.

BF mener kulturministeren bør utvide innkjøpsordningen for å stimulere til flere e-bokutgivelser. I tillegg bør ministeren inkludere e-lydbøker i innkjøpsordningene.

BIBLIOTEKARFORBUNDET ANBEFALER:

- Redusert merverdiavgift eller nullmoms på e-bøker og e-lydbøker må medføre leveringsplikt til bibliotekene.
- E-bøker og e-lydbøker må inn i bibliotekvederlaget.
- Prisen på e-bøker og e-lydbøker i klikkmodellen kan ikke være høyere for bibliotek enn for strømmetjenester.
- Antallet e-bok-lisenser i innkjøpsordningene for barn og unge må økes betydelig.
- Kulturdepartementet bør øke vederlaget for e-bøker i innkjøpsordningene.
- Kulturdepartementet bør inkludere e-lydbøker i innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge.
- Digitalt og fysisk innhold må være lovmessig likestilt. ▽

Vedtatt av forbundsstyret i Bibliotekarforbundet
Januar 2019

KOSTBARE PRISMODELLER HOLDER BIBLIOTEKENE UTE: Jannicke Røgler (BF-leder) og Ørjan Persen (leder for BFs arbeidsgruppe for ebøker) under landsstyremøtet i Bergen i november. Der ble ebok-uttalelsen drøftet, før forbundsstyret vedtok den endelige teksten på styremøtet januar. (Foto: Erling Bergan)

BARNEBØKENES NORGE

Fra Blåmann til Brillebjørn

Hvordan ser Norge ut, sett med barnebøkernes øyne? Hvilket bilde av det norske samfunnet dannes når vi leser vår egen samtids barnebøker? Og hvilket bilde av «det norske» formidlet barnebøkene for 130 år siden?

TEKST

Morten Olsen Haugen
Rådgiver
Trøndelag fylkesbibliotek

BARNES PREMISSE OG SVIKET MOT BARN

I norske barnebøker ser vi et samfunn som er sammensatt og tvetydig. Alle forsøk på å peke på én tendens kan like gjerne kontres ved å peke på bøker med motsatt tendens. Ja, det er riktig at barn blir elsket, og at mye av hverdagslivet i familier og samfunnet skjer på barns premisser.

Men vi får også øye på et samfunn hvor det er riktig og nødvendig å si ifra når barn lider urett. Det tydeligste eksemplet er Gro Dahles og Svein Nyhus' bildebøker om foreldre som svikter. Dette er sterke historier enten de leses som dokudrama eller som fri diktning.

Så finnes det også mange historier hvor foreldrene abdiserer og lar barna ta styringen – som når Johan B. Mjønes og Åshild Irgens skal skildre en leggestund i *Sov godt, Lukas* (2016). I slike bøker finner vi som regel et smil i øyekroken og ironisk distanse til handlingen. Heldigvis.

I Jill Moursunds flotte *Min venn reven* og jeg (2011) må et barn i barnehagealder klare seg alene i byen en hel dag. Hun finner en usynlig venn i reven på genseren sin. Fra en side sett er dette en spennende fortelling

om mestring og trygge urbane eventyr. Fra en annen side sett kan dette leses som et kollektivt budskap om og fra norske voksne til norske barn; om en mor som har det så travelt at hun løper fra barnet sitt, og om at barn må være forberedt på å måtte klare seg selv.

NOSTALGI

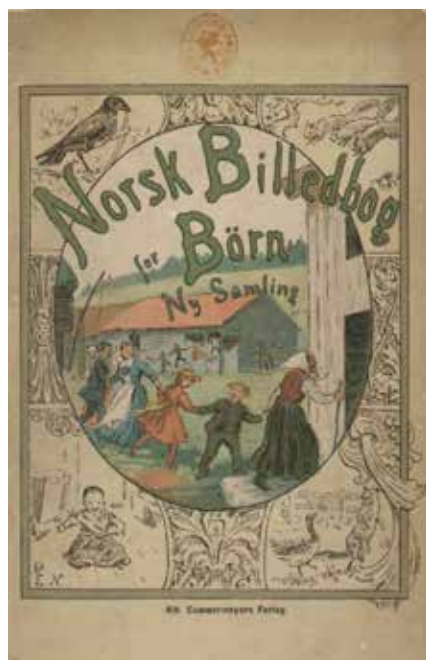
Barnebokas samfunnsbilde er et av de spørsmålene som en gruppe bibliotekarer i Trøndelag har jobbet med det siste året,

i prosjektet «Harry og Roger leser Norsk bildebok for barn». Målet vårt var å bli bedre kjent med norske bildebøker, helt fra den klassiske *Norsk billedbog for børn* fra 1888 til dagens kunstnere.

Da vi begynte å arbeide med planene for prosjektet var vinklingen dels retorisk. Den gang i 2016/2017 var det en betydelig insistering fra høyre-radikalt hold om at «innvandrere måtte kjenne til norsk kultur og norske tradisjoner».

Gjennom prosjektet ønsket vi blant annet å problematisere dette. Hvilken versjon av «norsk kultur» var det man så for seg? Ser vi for oss Elling Holsts sentimentale verden fra *Norsk billedbog for børn* anno 1888, eller Aalbus stiliserte natur og ironiske undertone anno 2009? Finnes det én felles, samlet norsk kultur? Er norsk kultur selvopptatt, tilbakeskuende, distansert eller utovervendt?

Norsk billedbog for børn er en klassiker med stayerevne. Det fant vi ut da bibliotekarene testet boka i møte med skoleklasser og foreldregupper. Noen av de 23 tekstene i boka er fremdeles levende, i den forstand at både vi og ungene kjenner dem. Det gjelder først og fremst de anonyme tekstene, tekstene som har gått på folkemunne. Slike som «Klokken fem melker Mari», «Ro, ro til fiskeskjær» og «Sko Blakken». Noen tekster fikk forsterket klassikerstatus gjennom Nordahl Rolfsens *Lesebok for Folkeskolen*; det gjelder blant annet Vinjes «Blåmann» og ►

Barnebøkernes Norge

Barnebøkene viser oss at i Norge ...

... er vi glade i naturen
... lever vi i mange ulike slags familier

... er vi glade i dyr

... er det lov å tøse med kongen,
selv om vi liker ham

... vil vi at alle skal være venner

... synes vi det er lurt
å leke med språket

... får gutter og jenter gjøre
det de har lyst til

... kan vi snakke om
det som er fæll

... kommer vi fra mange steder i verden

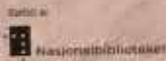
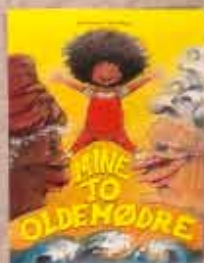

Foto: Trøndelag fylkesbibliotek

► Bjørnsons «Kom bukken til gutten».

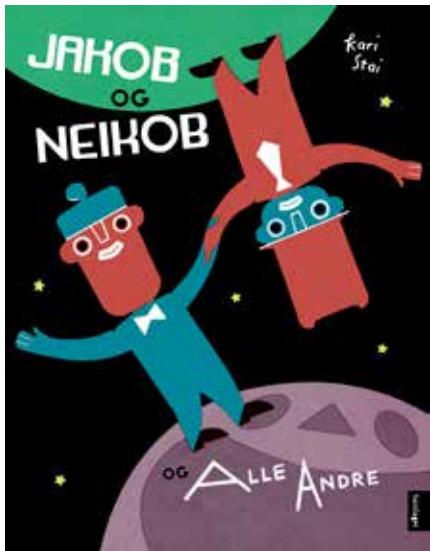
Men når vi ser nærmere på boka, med dens forord og bilder, ser vi at boka ikke handler om 1888. Elling Holst var svært bevisst på at han var nostalgisk. Han skildret med overlegg fortiden, ikke sin samtid. Han gjenga vers han hadde hørt som barn, og bildene skildrer et idealisert lykkeland av et landbrukssamfunn.

Kan vi da likevel bruke Holst og hans bok for å si noe om Norge og norsk kultur? Ja, antagelig; men ikke det du først tror. *Norsk billedbok for barn* forteller lite om hvem vi er eller var, men mye om hvem vi gjerne vil være, da som nå: enkle, naturbundet. «Hytter og hus og ingen borgere,» sa Bjørnson. Vi er visst fremdeles låst i denne selvidealiseringen.

KARI STAI – MORALSKE UNIVERS

Om vi ser på noen moderne bildebokskapere, finner vi overraskende moralske univers.

Kari Stais bøker om de to umake vennene Jakob og Neikob begynte som gleden over et språklig paradoks, og utviklet seg etter hvert til en verden hvor det språklige poenget sto sentralt: kan det skje noe galt hvis man svarer «ja»? Kan man få positive løsninger sammen med en som bare sier «nei»? I de to siste av de fem bøkene har Stai forandret sitt univers litt, og den moralske dimensjonen er utvidet. Hun blir mer og mer tydelig på at en fremmed er en mulig venn.

Bjørn Ouslands seks bøker om Bisk hører fra en side sett til den letteste delen av dette fine forfatterskapet. Også her begynte serien med et komisk poeng i første bok: hundefamilien med mor, far og Bisk finner et menneskebarn utenfor butikken. I denne opp-ned-verdenen er det valper som ønsker å ta med menneskebarn hjem.

Serien utvikler seg i flere retninger i de følgende bøkene. Her er både ferdighetslæring og sosial trening. Jeg har spesielt merket meg *Prins Bisk* (2009), hvor de tre vennenes utkleddingslek glier over i en moralsk lærepenge: ingen liker den som vil bestemme over andre.

Så hvis det finnes en «norsk kultur» i bøkene til Stai og Ousland, så er det en kultur som sier at det er rett å være snill og grei, det er rett å bidra til løsninger, og det er rett å bidra til at også den fremmede føler seg velkommen.

ANTI-AUTORITÆRT

En av de morsomste erfaringene under prosjektet var da en av bibliotekarene leste for en gruppe innvandrerforeldre; og presenterte Tora Norbergs bildebok om *Kongen som må ut å hente melk* (2009). I denne boka, og i de to andre bøkene i serien, er kongen fra en side sett fremdeles Konge. Han har både krone og en paradeuniform med ordener. Fra en annen side sett er han i så stor grad et hverdagsmenneske. Han står opp om natta, og finner melkekartongen i kjøleskapet.

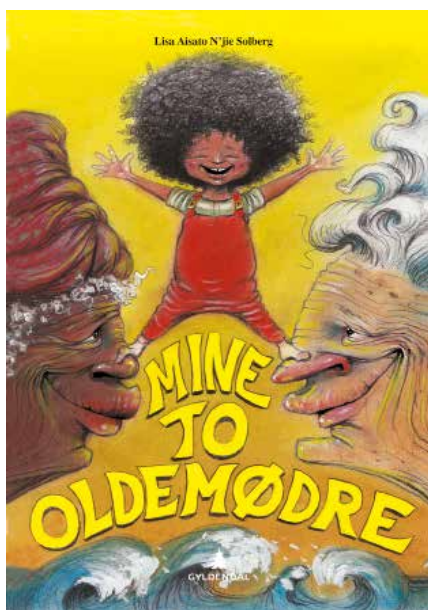
«Dette hadde vært uaktuelt i vårt land,» var responsen fra mødrene. Jeg vet ikke hvem som sa det, og hvor de kom fra. Denne kommunen har innvandrere fra både Øst-Europa og utenfor Europa. Poenget er vel uansett at den norske kulturen framstår som mindre autoritetstro enn andre kulturer. Respekt er nok fremdeles en sentral «norsk verdi», men vi har ikke noe forhold til blind og pompøse ærefrykt.

En annen slags anti-autoritet finner vi i lettlestboka *Mamma morgenheks* (2008) av Helene Uri. Det ytre problemet er at mamma er gretten og oppfarende om morgenen. Hun begynner å ta rosenrot, og blir blid. Så oppdager far og ungene at mamma slett ikke har spist rosenrot, men hundens ormekurpilller. Placeboeffekt altså. Plutselig er pappa og ungene sammen om å oppdra mamma. Kanskje er dette bare en morsom historie, men det et premiss om autoritetsbytte her. Jeg synes det er interessant at foreldrenes innbyrdes lojalitet blir opphevet, fordi pappa synes det fungerer å la mamma leve i dette selvbedraget.

FLERE KULTURER

Innvandrere utgjør etter hverten tydelig andel av den norske befolkningen. Dette gjenspeiler seg også i barnelitteraturen. I særstilling står Lisa Aisatos debutbok *Mine to oldemødre* (2008) hvor jeg-personen har én oldemor i Norge og én i Gambia. Flere andre av Aisatos bøker har også åpnet for å vise oss bilder av et allsidig Norge, tydeligst den overdådige bildeboka *Snart sover du* (2017).

Bildebokserien om det lille trollet Tambar omfatter ni bøker utgitt fra 2010 til 2016, er skrevet av barnebokhøvdingen Tor Åge Bringsværd og illustrert av Lisa Aisato. Langt på vei er Tambar en vanlig gutt som gjør vanlige ting, men det er også et element av fremmedhet i ham. Familien må skjule troll-halene sine, og passer på å ikke gjøre ting som røper for naboene at de er annerledes. En voksen leser kan kjenne igjen glimt av både jødisk og samisk historie i Norge i denne redselen for å bli identifisert som «fremmed».

I Ragnar Aalbus fine bildebok *På bærtur* (2017) er det to hovedpersoner, som bare møtes i forbifarten. En diger bjørn som er på bærtur i mer enn én forstand. Og ei jente som er på tur i skogen sammen med klassen sin. Det sympatiske i denne omgang, er at både denne jenta og flere andre i klassen gjenspeiler et moderne Norge, med flere hudfarger og hårmoter.

MAMMA OG MOR

Noen husker kanskje debatten om «homoeventyr i barnehagen», som gikk våren og sommeren 2010? Stiftelsen Reform (ressurscenter for menn) laget undervisningsmaterieell for barnehager for å gjenspeile samfunnets seksuelle mangfold. Det ble rabalder da Reform foreslo at barnehagene burde lese barnebøkene *Malins mamma gifter seg med Lisa* av Annette Lundborg og den danskspråklige *Kongen og kongen* av Linda de Haan.

De to siste årene har Ida Jackson og Jens A. Larsen Aas laget 8 bildebøker om Brillebjørn (ca 3 år) som lever godt sammen med mor og mamma på Bakklandet i Trondheim. Denne gangen ble det praktisk talt ikke noe rabalder. Stillheten er øredøvende. Eller det er egentlig ikke stille; foreldre og barn er begeistret over det lure barneperspektivet og den fine trykgheten i familien.

Har Norge forandret seg så mye på 8 år, eller var det bare lyden av de siste homofobene vi hørte i 2010?

ÅPENT OG VARMT

Gjennom prosjektet har vi laget en liten vandrestilling i form av én rollup. Teksten der er kort, og oppsummerer mye av det jeg har skrevet her: Barnebøkene viser oss at i Norge er vi glade i naturen, vi lever i mange slags familier, vi vil at alle skal være venner, vi lar gutter og jenter få gjøre det de har lyst til, og vi kommer fra mange steder i verden.

Budskapet i vandrestillinga «Barnebøkernes Norge» er selvsagt normativt og formanende, men det er også en autentisk beskrivelse av hvilket budskap vi finner i barnebøkene og i samtidens «norske kultur»: Norge er et åpent, varmt og lekent samfunn. Og det er det vi vil lære barna våre. ▽

HARRY OG ROGER LESER «NORSK BILDEBOK FOR BØRN»

- Et barnelitteraturprosjekt og litteraturformidlingsprosjekt i regi av Trøndelag fylkesbibliotek
- Prosjektet ser på likheter og forskjeller mellom bildebøker før og nå; både med en litterær lese måte og ved å se etter kulturelle avtrykk i bøkene.
- Hva sier forfatterskapene om Norge, norsk kultur og norske lese måter?
- Bøkene ble lest i mødregupper for innvandrere, for å invitere nye nordmenn til å tenke over «hvem nordmennene engang trodde at vi var» og «hvem vi tror vi er i dag».
- Prosjektet samlet 11 bibliotek fra hele Trøndelag
- Blogg på www.harryogrogerleser.wordpress.com

Bibliotekarstudenter gjør røde lenker blå!

Per september 2018 er rundt 22 % av biografiene i bokmål-wikipedia om kvinner. Av 150 000 er det kun 34 000. - Det er riktignok flere menn enn kvinner i historiebøkene, men det er allikevel et gap i antall biografier, skriver tre bibliotekstudenter som ville gjøre noe med dette. De har hatt ekstra wikipedia-fokus på kvinner som prosjektarbeid ved OsloMet.

TEKST

Linda Careen Hansen, Henrik Mathisen og Else M. Andersen, studenter i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved OsloMet.

PROSJEKTARBEID PÅ OSLOMET ▴ Kvinner i rødt/Rødlenkeprosjektet er et wikipedia-prosjekt med mål om å opprette flere biografier om kvinner på Wikipedia. OsloMet er en av samarbeidspartnerne til Wikimedia Norge i dette prosjektet, og en gruppe på tre studenter ved bachelorutdanningen i Bibliotek- og informasjonsvitenskap har fått mulighet til å delta som en del av faget Prosjektarbeid.

PRESENTASJON, VINKLING OG VALG

Ifølge Wikipedia er ca 8 av 10 bidragsytere menn.

Hva gjør det med hvordan kunnskapen presenteres, vinkles og velges når et så stort flertall av dem som skriver er menn? Dette er spørsmål som har vært med på å sette i gang prosjektet Kvinner i Rødt/Rødlenke-prosjektet. Kvinner i rødt er et internasjonalt Wikiprojekt, og i Norge er det Wikimedia Norge som står bak

det. De har samarbeidet med OsloMet og Nasjonalbiblioteket for å dra det hele igang.

Som bibliotekarstudenter har det vært en lærerik prosess å få ta del i et Wikipediaprojekt. Fra utvelgelsesprosessen med uttrekk av lister og valg av kandidater ("røde kvinner"). Deretter det tekniske og hvordan bevege seg i Wikipedias verden. Vi fikk god hjelp til tekniske spørsmål, både gjennom workshop på OsloMet, besøk hos Nasjonalbiblioteket med innføring i hvordan vi kunne bruke deres kilder og ved mailkorrespondanse.

KVINNER I RØDT.

Tittelen "Kvinner i rødt" spiller på de røde lenkene på Wikipedia, der lenker til artikler som mangler vises i rødt, mens lenker til artikler som eksisterer vises i blått. Per september 2018 er rundt 22 % av biografiene på Wikipedia på bokmål og riksmål (34 000 av 150 000) om kvinner, ifølge WHCI-prosjektet som har trukket ut tall fra Wikidata. Det er riktignok flere menn enn kvinner i historiebøkene, men det er allikevel et gap i antall biografier som kan reduseres ved å ha et ekstra fokus på kvinner.

BASERT PÅ FRIVILLIG ENGASJEMENT

Ingen av oss hadde bidratt med noe i Wikipedia tidligere og var sånn sett nybegynnere. Vi ble hjulpet i gang med en workshop der vi fikk opprettet brukere og lære litt av det grunnleggende for å kunne skrive biografier. Alle bidragsytere i Wikipedia er som kjent frivillige og bidrag til Kvinner i Rødt er også basert på frivillig engasjement. Wikimedia sin rolle er først og fremst å støtte, oppfordre og legge til rette. Dette ved å rekruttere frivillige blant annet via sosiale medier, arrangementer og konkurranser. Siden vår delta-

gelse i prosjektet var som del av faget Prosjektarbeid, brukte vi også en del tid på å organisere oss som prosjektgruppe, sette oss mål for prosjektperioden og bli enige om arbeidsform.

Å SKRIVE I WIKIPEDIAS ÅND

Vi stod veldig fritt. Både hvem vi ville skrive om, om vi ville oversette eller skrive helt nye artikler. Det viktigste var at vi skrev om noe vi selv hadde en interesse for, i "Wikipedias ånd". Vi valgte dermed ulike områder. En oversatte artikler fra engelsk om nordiske forfattere som ikke fantes på bokmålswikipedia, en fokuserte på indiske aktivister og en jobbet med norske kvinner i film.

Det viktigste var å bidra til å gjøre

flere røde lenker blå. Som bibliotekarstudenter gikk vi grundig til verks, både med at layout og info ble riktig, og ikke minst sjekk av kilder. Vi erfarte nok alle sammen etterhvert at dette kunne gjøres mer effektivt, uten at det ville gått utover kvaliteten på kildekritikken. Vi endte opp med å skrive til sammen 15 biografier, noen korte og noen lengre.

Vi vil nok alle fortsette å bidra i dette prosjektet og anbefaler medstudenter og bibliotekarer å prøve seg. Dette er noe man godt kan gjøre hjemmefra og overalt på Wikipedia finnes det flinke

VIL FORTSETTE Å BIDRA: Bibliotekstudentene Henrik Mathisen, Else M. Andersen og Linda Careen Hansen har skrevet inn flere biografier om kvinner i Wikipedia, som del av prosjektarbeid på OsloMet. (Foto: Astrid Carlsen)

folk som gjerne hjelper til. Kilder er viktig og som bibliotekarer skal vi være godt skodd til å gjøre en god jobb som bidragsyttere i Wikipedia. For oss har Røddenkeprosjektet vært et fint sted å begynne. ▼

Vi erfarte nok alle sammen etterhvert at dette kunne gjøres mer effektivt, uten at det ville gått utover kvaliteten på kildekritikken.

LINDA, HENRIK OG ELSE

WIKIMEDIA NORGE

Er en frivillig organisasjon som arbeider for å gjøre kunnskap fri og tilgjengelig for alle gjennom å støtte opp om bidragsyttere på Wikipedia og de andre Wikimedia-prosjektene, og ved institusjonssamarbeid og kursvirksomhet.

WIKIPEDIA

Finnes i 300 språkversjoner. Alt innhold redigeres av frivillige i samarbeid. Wikipedia er blant verdens 5 mest besøkte nettsted. Wikipedia på norsk har 1 million besøkende om dagen.

Wikipedia er ett av flere Wikimedia-prosjekter, andre Wikimedia-prosjekter er Wikimedia Commons og Wikidata

ET PROSJEKT VED VÅGSBYGD VIDEREGÅENDE SKOLE

Lesing som døråpner til en ny verden

- Når du leser, blir hele verden tilgjengelig for deg.

TEKST

Ida Lind Simonsen
(bibliotekar) og
Arne Jørgen Løvland
(norsklærer)

BIBLIOTEK OG LESING ▀ En norsk studie av elevers lesing, er Sylvi Pennes doktoravhandling fra 2006¹. Den viser at det er store forskjeller i hvordan elevene forholder seg til tekster de møter på skolen. Størst forskjell er det målt ut fra sosiokulturelle parametere, og ikke mellom minoritetsspråklige elever kontra dem med norsk som morsmål. Den viktigste forskjellen er diskursiv. Den ene gruppa framstår som motiverte og strategiske, og forstår at norskfaget og lesing gir dem *kulturell kapital*. Den andre gruppa sliter med å *finne mening i tekster*, og disse elevene nedvurderer litteraturen om den ikke er underholdende.

ORD UTENFOR PRIVATDISKURSEN

Undersøkelser viser at det er en markant sammenheng mellom å lese og å kunne skrive. Elever som ikke er gode lesere, sliter også med å skille hverdagsspråk fra skolefagspråk². Elevene mangler evnen til å justere språket; de er opptatt av egne ønsker og følelser; og de klarer sjelden å se hva som kunne vært et godt strategisk valg i forhold til språk. Slik er det også med lesinga; de gir

opp straks de møter ord som ikke fins i privatdiskursen. I motsatt ende viser det seg at elever som er vant til å lese, ikke faller fra om de møter motstand i tekstens form eller innhold. De forstår at lesing er strategisk viktig.

I alle de skandinaviske landene er lesekompetansen truet; i Norge er andelen av ungdommer som *ikke* leser, stigende, og bibliotekene melder om synkende utlån, i Sverige viser undersøkelser at de som leser mest og klarer seg best, er barn av høyskoleutdanna, mens så mange som 35 % av elevene kommer fra lavt utdanna hjem og er de som leser minst og klarer seg dårligst³, i Danmark rapporteres det at skoleelever stadig leser og staver (skriver) dårligere⁴.

Vi ser at de skandinaviske skolene, uavhengig av forskjellene, opplever en likhet i at de alle fokuserer på at lesing er viktig.

... en episk, komplisert og kreativ dystopi som utfordrer leseren på flere plan. Et komplekst og gripende verk med mye spenning som vil appellere til unge ...

ELEV OM "RØD REVOLT"

Nettopp fordi lesing er forutsetninga for å kunne lære og tilegne seg kunnskap. I Norge er lesing en av de grunnleggende ferdighetene, og i den nye skissa til læreplan i norsk, gis faget ansvar for å *utvikle kompetanse i lesestrategier, skjønnlitterær lesing og kritisk vurdering av tekst*⁵.

LESETRENING GIR TEKSTFORSTÅELSE

Lesing har en utjevnen effekt da den stiller alle på samme nivå. Kan du lese godt, forstår du mer, forstår du mer, vet du mer og kan i økt utstrekning være med og reflektere og drøfte. Premisset for tekstforståelse ligger i lesetrening. Daglig opplever jeg at noen elever også fra lavere sosiale lag har en tekstforståelse fullt på høyde med andre. I samtaler om hvorfor det er sånn, hvilke stimulanser eleven har fått, viser det seg at kunnskapen – eller forståelsen – ikke har kommet gratis, men som et resultat av at de er lest for og er tvunget til selv å lese. Det har vært et fokus på å finne gode og relevante bøker til dem. Det en gang erkjente kan ikke anerkjennes – og har du først lært deg å lese, finne gode bøker, etablert interesser og erfart at du er på høyde med andre, er du som bitt av en basill. Det vil forfølge deg, interessen vil kanskje svinge alt etter tid og press og stress, men boka, den legger du aldri bort. Du vender på ulike tidspunkt tilbake til den – alltid og for alltid.

Derfor har også Norsk Lektorlag spilt inn behovet for at lesing og bibliotekbesøk blir en del av kompetansemåla ikke bare til og med 4. trinn, men også for 7. trinn, 10. trinn og VG1.

BRETT REPERTOAR

Det står i rammeverket for de grunnleggende ferdighetene⁶ at "skolen må gi alle elever likeverdige muligheter til læring og utvikling, uavhengig av deres forutsetninger." Noen er selvdrevne, noen må varlig skyves, mens andre må oppleve repetisjoner og samtaler før de opplever veksten. Det er sånn det er, og må være – men vi kan aldri gi opp, for det handler om "innsikt i elevenes behov, varme relasjoner og profesjonell dømmekraft. For å skape motivasjon og læringsglede i undervisningen trengs et bredt repertoar av læringsaktiviteter og -ressurser innenfor forutsigbare rammer." Det å skape et rom for lesing er derfor svært viktig, da det kan skape en elev med leseglede.

Nå er vi ved kjerna; forutsigbare rammer. Det å kunne lese handler om å skape mening og økt forståelse, og vi får innsikt gjennom andres erfaringer, meninger og opplevelser. Det er dette som er skolens hjerte – skape et grunnlag for læring. Grunnlaget ligger i ordet – i boka – og den finner vi i biblioteket.

Også blant elevene ved Vågsbygd videregående skole, har vi opplevd en foruroligende nedgang i antall elever som leser – eller interesserer seg for å lese. Det er ikke

på grunn av dårlig innsats hos oss, selv om vi er de første til å innrømme nettopp det, nei, det handler om en nedadgående trend i hele samfunnet; lesing suger, sosiale medier, Internett, spill – er så mye gøyere. Dess kortere tid det tar for å oppnå en tilfredsstillende og jo mindre arbeid eller egeninnsats det krever, dess mer tid til overs for noe annet "lettkjøpt, lettspist, lettgjort – unyttig", er mantraet.

I fjor fikk vi flere førsteklasser der en rekke elever fortalte at de ikke hadde lest siden tredje-fjerde klasse. Foreldre var bekymra uten at det hadde leda til ei handling – det var som om alle aksepterte at sånn var det, og lot barna drive med alt annet enn å lese bøker⁷.

... En elev trekker fram et våpen og skyter vilt rundt seg. Læreren ender opp død, mens ungdommene i byen begynner å leve som de aldri har levd før. Midt i dette; fortvilte foreldre og leger...

ELEV OM "BLINDT RASERI"

LESING SUGER? En skoleklasse har organisert lesetid ved Vågsbygd videregående skole. (Foto: Arne Jørgen Løvland)

Det er klart det er en forskjell på å lese ei bok kontra korte tekster. Den største forskjellen er at i stedet for å bli underholdt, underholder du deg selv når du sitter rolig og slapper av og forsvinner inn i bokas verden. Undersøkelser har vist at en stor del av den voksne skandinaviske befolkninga, og en voksende del av de unge, har problemer med å lese – de er funksjonelle analfabeter⁸. I takt med informasjonssamfunnets utvikling blir lesekompetansen *ikke* mindre betydningsfull. En stor gruppe barn, unge og voksne – vil derfor oppleve den teknologiske utviklinga som ei begrensning på egne muligheter for å delta i samfunnslivet, særlig om ikke noe gjøres.

45 MINUTTER IKKE NOK

Dette at så mange av de nye elevene ikke leste, ble en vekker for oss, og på et drøftingsmøte like etter, tok vi opp saken med skolens ledelse og fortalte om utviklinga. I forkant hadde vi vært i kontakt med hverandre, og vi hadde noen løse planer for hva vi ønska å gjøre. Bibliotekar utvikla ei skisse for prosjektet som ble godkjent av seksjonsleder. Først ble det gitt tillatelse til å bruke 45 minutter per klasse, men, det ble ▶

Å SKILLE HVERDAGSSPRÅK FRA SKOLEFAGSPRÅK: *Man kan lett gi opp straks man møter ord som ikke fins i privatdiskursen, skriver artikkelforfatterne. (Foto: Colourbox)*

► hurtig klart at dette ikke var lang nok tid. Vi så også at dette måtte gjøres obligatorisk for alle klasser. Derfra utvikla prosjektet seg, og etter en stund hadde vi ei satsning klar. Vi fikk med oss norsklærerne slik at vi ved oppstart i år kunne legge forpliktende planer på bordet for hvordan vi skulle utvikle samarbeidet. I de påfølgende trinnmøtene la vi årsplanene for alle trinn for året 2018-19. Vi definerte tre hovedmoduler, lesing, kildebruk og -kritikk og akademiske henvisninger – i den rekkefølga rent progresjonsmessig.

VG1 – LESEPROSJEKTET (HØSTEN)

Alt tar utgangspunkt i eleven. Bibliotekaren kartlegger lesevanene deres ved å spørre om de leser, viss ja, hva de leser og viss nei, hva de kunne tenke seg å lese. Skjemaet skal være enkelt.

Tilbake på biblioteket starter arbeidet med kartlegginga, føring av statistikk og det å gruppere bokinteressen. Basert på interessen, lager bibliotekar ei digital bokkasse til

klassen – PowerPoint brukes til dette (enkel å redigere og justere).

Noen dager seinere – det er viktig at perioden mellom første og andre besøk ikke er lang – kommer bibliotekar tilbake til klassen og presenterer utvalget av bøker. Vi presiserer at utvalget er basert på klassens interesser og ønsker. Det visuelle blir understøtta av bibliotekarens presentasjon av hver bok – og jo bedre bibliotekaren er som bokselger her, jo større interesse for de valgte bøkene.

...Louisa Clark har dratt til New York for å oppdage nye ting og prøve noe nytt. Under oppholdet i den store, ukjente byen finner hun snart ut av at hun må bli kjent med seg selv for å gi slipp på gamle, vonde minner...

ELEV OM "FREMDELES MEC"

Etter at bøkene er presentert, går klassen til biblioteket for å låne boka. Vi er et lite bibliotek, slik at vi ikke har mange eksemplarer av hver, men sammen med faglærere og lesekyndige elever, finner vi bøker til alle. Vi gjør faktisk det, for vi bestiller til dem som ikke får bok. Det blir noe ventetid inntil boka de har ønsket seg ankommer, og når den er her, får eleven ei hentemelding på SMS.

Kanskje noe av det aller viktigste for å få dette til å bli en kilde til kunnskap og læring, er å sette av tid til lesing på skolen. Norskfaget er nasjonalt gitt hovedansvaret, et ansvar vi effektiviserer ved å sette av tid til å lese. Lesetida organiseres hovedsakelig sånn at det settes av én skoletime per uke, der det er fokus på å lese.

Vi har opplevd at i starten kan elever glemme boka, at noen drar hjem etter den, andre låner ei annen bok – for det er gått sport i å lese. Det fins en rekke måter å lese på – noen ønsker lydbok, men de aller fleste liker den analoge versjonen. Noen vil ligge over pulten, noe lettere henslengt og sågar noen under pulten – noen med musikk i ørene, noen spiser, men alle er stille. Lesestunden for ungdommen har en tilleggsfunksjon ved at den er sosial, motiverende, utjevne og gir elevene en kognitiv pust i en ellers travel hverdag. Den er et av ukas store høydepunkt.

VG2 – KILDEOPPLEGGET (VÅREN)

Til grunn for opplegget har vi satt oss inn i Kildekompasset⁹ i tillegg til Google scholar.

Bibliotekar kommer inn i hver klasse i en dobbelttime. Den starter med å gjennomgå korrekt kildebruk og at vi må være observante på at enkelte kilder ikke nødvendigvis er sikre. En del av opplegget er også å lære dem å søke, og hvordan vi gjennom tegn kan avgrense og utvide søket.

For å sikre oss at det vi sier også er det de lærer, har vi laget en oppgave der elevene fysisk må til biblioteket for å finne kildene (to). Den ene kilden er ei fagbok, den andre et skjønnlitterært verk. Begge kildene skal det refereres til på en korrekt måte i dokumentet, som leveres og blir vurdert av norsklærer – og elevene får en karakter.

Opgaven tar utgangspunkt i fordypningsbesvarelsen som de skal skrive med en gang VG3 starter – det betyr at vi jobber med dette fra juletid i VG2 og får elevene til å peile seg inn på mulig oppgav basert på egne interesser. Vi går mer og mer over til to ulike alternativ de kan velge, et språklig eller et litterært; elevene velger to eller tre bøker – tematisk eller litterær sammenligning.

VG3 – AKADEMISK HENVISNING

Nå er vi så langt i utdannelsesløpet at den akademiske oppgaven skal skrives. Da er det naturlig at bibliotekar gjennomgår krav til akademisk henvisning slik at elevene forstår hva de gjør.

Hva er parafisering, hvordan bruke parenteser og fotnoter – APA 6th (Kildekompasset).

Også her har vi laget en oppgave der vi har laget en tekst hvor elevene skal plassere

parafise, sitat og fotnoter på riktig sted. Denne skal leveres norsklærer, som vurderer den – og elevene får karakter.

AVRUNDING

I og med at norskfaget og biblioteket arbeider tett sammen, kan vi enkelt snu og justere opplegget. Likevel er det sånn at når årsplanene legges, er det slik det blir – og da må de ulike lærerne justere egen halvårsplan etter dem. Bibliotekar deltar på seksjonsmøter ved behov, slik at vi kan finjustere.

Når det gjelder biblioteket og framtida, ser vi for oss at vi må dyrke et samarbeid på skolen, både i seksjoner og med lærere, slik at vi kan gi elevene det beste tilbudet de kan få. Da skaper vi leseglede og vi kan gi elever og lærere rammer bygget på et oppdatert bibliotek som både har utstillinger, forfatterbesøk, bokklubb og spillklubb. Da kan vi snakke om at biblioteket er skolens hjerte.

I Afrika er det et ord som sier at når en eldre person dør, er det som et bibliotek brenner ned.

REFERANSER

1. Marte Blikstad-Balas, Literacy i skolen, Universitetsforlaget 2016 (side 41-42)
2. Marte Blikstad-Balas, Literacy i skolen, Universitetsforlaget 2016 (side 42)
3. Svenska Dagbladet 26. oktober 2018. Enhetssjef for Solverkets for- og grundskolestatistik Mikael Ejerblom sier om tall og utviklinga at det er "oroväckande att vi har en så olikvärdig skola"
4. Morgenavisen Jyllandsposten, 26. oktober 2018. Undervisningsminister

Merete Riisager kaller "utviklingen for kritisk". "Læsning er grundstammen i tilegnelsen af færdigheder og kundskaber," sier hun.

5. <https://hoering.udir.no/Hoering/v2/278?notatId=538> (nedlasta 26.10.2018. 12:00)
6. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/2.3-a-kunne-lese/> (nedlasta 26.10.2018. 12:00)
7. Herdis Toft. "IT-integrasjon i lege – og skolekultur – børns karnevalistiske, digitale kompetence i Digitale medier og didaktisk design". Danmarks pædagogiske Universitetsforlag, 2008. Hun skriver at "barn prater, leser og skriver mer nå enn før, på flere arenaer enn før, i flere ulike sammenhenger enn før, og i dag kan ikke barn leke eller spille viss de ikke kan prate, lese og skrive, og i dag kan barn ikke oppleve noe, med mindre de kan prate, lese og skrive. Det er derfor viktig for alle barn, å kunne snakke, lese og skrive."
8. I publikasjonen *Lyst til faglig læsning*, den syvende i rekken av utgivelser fra Læselystkampagnen skriver tidligere kulturminister Brian Mikkelsen: *At kunne lese fagtekster er en nødvendighet i videnssamfundet. Uanset hvor mange tekniske vidundere vi får, skal vi stadig kunne tyde en manual og koderne på skærmen for at være i stand til at bruge dem.*
9. Se kildekompasset.no ▾

ARTIKKELFORFATTERNE OM SEG SELV

Ida Lind Simonsen er bibliotekar. Hun arbeider nå ved Vågsbygd videregående skole, og har utdanning i bibliotek- og informasjonsvitenskap i tillegg til utdanning innenfor filmatisk lyssetting. Hverdagen som skolebibliotekar er aldri den samme, og ofte lager hun opplegg sammen med lærere i ulike fag samtidig som det arrangeres e-sport turneringer eller filmvisninger. I prosjektet "Å kunne lese – døråpner til en ny verden" har hun vært en av igangsetterne. E-post: idsi4@vaf.no

Arne Jørgen Løvland er lærer med nordisk, religion og historie i fagkretsen. Han arbeider nå ved Vågsbygd videregående skole, men har tidligere erfaring fra alle skoleslag fra 1. klasse til Høgskole. Han har vært bibliotekansvarlig, sittet i Kulturdepartementets jury for årets barne- og ungdomslitteratur, vært fagkonsulent i norsk ved Pedagogisk senter i Kristiansand, lærebokforfatter papir, lærebokforfatter elektronisk, forlagseier og tekstkonsulent. I prosjektet "Å kunne lese – døråpner til en ny verden" har han vært en av igangsetterne. E-post: arlo@vaf.no

(Foto: Privat)

BIBLIOTEK – KOR DÅ?

Berre i byar og tettbygde strøk?

- Eg har til gode å sjå eit innlegg med positiv omtale av mobile bibliotektenester frå dei som representerer nasjonal bibliotekpolitikk, skriv Sigrid Furnes.

TEKST
Sigrid Furnes, leiar i Mobilis, NBFs spesialgruppe for mobil bibliotekverksemd

DEBATT ▴ Bibliotekaren 2018:4 har hovudfokus på bibliotekstruktur. Det er rett tid for eit slikt tema. Om mindre enn eitt år vil talet på kommunar minka med 70, og 19 fylke vil bli til 11. Redsla for at talet på bibliotekavdelingar skal reduserast er der, men det er å håpe og tru at dei fleste har budd seg på kommunereforma, og står fram som relevante og etterspurde kulturelle storstover på små og store tettstadar.

Kva med dei mobile biblioteka? Er dei relevante og etterspurde? To av dei som jobbar med mobile bibliotektenester og kjem til orde i tidsskriftet er Thomas Brevik, bokbåt bibliotekar, og Trude Hege Bergesen, biblioteksjef i Kvinnherad kommune. Kommunen er ein av få som har kjøpt ny bokbuss dei siste åra. I 2018 og 2019 får også fylkeskommunane Troms og Oppland nye bibliotekbussar. Det er ikkje kvart tiår at vi har ei slik oppblomstring av

nye bokbussar her til lands.

Kvifor er det så mykje dårlegare stelt i Noreg enn i nabolanda våre. Er det noko som tilseier at det skal vere mindre trong for mobile bibliotektenester hos oss enn hos svenskane og finnane? Vidstrakt og grisgrendt er landet vårt, og avstandar til stasjonære bibliotek har auka frå år til år i takt med at bibliotekavdelingar forsvinn.

Draghjelp frå statleg hald får vi heller ikkje. Det er fristande å seia at det er snarare tvert om. I same utgåve av Bibliotekaren uttaler Svein Arne Tinnesand seg om filialstruktur og mobile bibliotektenester: «å kjøpe svære maskiner som du fyller diesel på og køyrer rundt i Norges land, det er ikkje noko mål i seg sjølv», seier han.

MILJØVENLEG

Dagens bokbussar er ikkje svære maskiner. Det er berre å ta ein kikk på den nye bussen i Oppland fylke så vil ein sjå at dei store bussane ikkje dominerer blant nye bokbussar. Det vert stilt miljøkrav til både buss og båt, og det er å tru at alle aktørar – om det er båt, buss eller bil – tek i bruk den til

ein kvar tid mest miljøvenlege teknologien. Bokbussane køyrer ikkje mange kilometer samanlikna med bilane som transporterer bøker frå Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana til alle biblioteka i Sør-Noreg.

Eg har til gode å sjå eit innlegg med positiv omtale av mobile bibliotektenester frå dei som representerer nasjonal bibliotekpolitikk. Vi har hatt høve til å søkje utviklingsmidlar, men her har det også vore eit men: «...men, drift av mobile tenestetilbod må sjåast i samheng med kommunen sitt samla bibliotektilbod og er eit kommunalt ansvar». Det er vel eigentleg ein sjølv sagt ting. Det er ingen som driv med bokbussar lausreve frå anna bibliotekdrift og utan mål og meining.

FLEKSIBILITET

Tinnesand har mange gode poeng i intervjuet med Erling Bergan, og det er vanskeleg ikkje å vere samd med han i ein del av det som vert sagt. Endra busetjingsmønster, endra infrastruktur, auka tilgang til e-bøker, er tilhøve som verkar inn på korleis vi driv biblioteksektoren best mogleg. Tinnesand meiner m.a. at vi kan vente ein vidare nedgang i talet på filialar. Då er

det lett å vise til fleksibiliteten Trude Hege Bergersen seier ein bokbuss representerer kontra ein filial. Den fleksibiliteten kunne Tinnesand ha nemnt.

Trine Skei Grande snakka i eit intervju i radioprogrammet «Kurér» på NRK våren 2018 om kor viktig det er med bokbusstener retta mot særskilde grupper, m.a. born. Thomas Brevik snakkar om bokbåten og den gode kultur- og litteraturformidlinga for born. Tinnesand kunne valt å snakke om den gode litteraturkompetansen som kjem sjø- og landevegen, med oppdaterte boksamlingar som på mange stader kompensere for mindre ressurssterke skulebibliotek og nedlagde bibliotekfilialar. Også Trine Skei Grande gløymer verdien av bibliotekaren sin bokkunnskap og formidlingsevne når ho snakkar om litteratur der folk er, anten ho meiner den skal vere på ei hylle i festlokalet eller i ein krok på Samvirkelaget.

UTJAMNANDE TILTAK

Haldninga frå statleg hald er at ansvaret for mobile bibliotek ligg hos fylkeskommunane og kommunane, og at dei ikkje skal handsamast særskilt. Men med rolla

som utjamnande tiltak for dei som ikkje bur i store tettstadar, er dei ulike andre bibliotek. Det er eit stort ekstraløft for kvar kommune og fylkeskommune å skulle kjøpe ein bokbuss.

Tinnesand nemner i eit intervju i 2015 med Erling Bergan «Desentralisert ordning for tilskot til kulturbygg». Ordet bokbuss forsvann på eit eller anna tidspunkt som noko ein kunne søkje investeringstilskot til. Det er opp til den enkelte fylkeskommune som forvaltar av ordninga om bokbussar kan vurderast som tiltak ein kan søkje investeringstilskot til.

BØR VERE SPESIFIKT NEMND

Mobilis leverte høringsuttale til kulturmeldinga «Kulturens kraft».

Bodskapen vår var at «bibliotekbussar på ny burde verte nemnde som eitt av tiltaka ein kan søkje midlar til i «Desentralisert ordning for tilskot til kulturbygg», slik det vart gjort tidlegare.

Slik er teksten i per i dag:

«Tilskuddene skal bidra til egnede lokaler, bygninger og utearenaer som gir rom for ulike kulturelle virksomheter. Tilskudd kan gis til kulturhus, flerbrukslokaler eller spesial-

IKKJE SVÆRE MASKINER: Bokbussen *Mime* i Osterøy kommune tek meir enn gjerne imot ein delegasjon frå statleg hald, skriv artikkelforfattaren. (Foto: Sigrid Furnes)

lokaler for kunst og kultur, som bibliotek, bygg for museum eller andre kulturvern-tiltak, scenekunstlokaler, konsertsal eller formidlingslokaler for billedkunst».

Bibliotekbussar er spesifikt ulike dei tiltaka som er nemnde, og bør difor vere spesifikt nemnd som tiltak ein kan søkje tilskot til.

Dette kan Nasjonalbiblioteket jobbe for å få på plass.

Til slutt: Bokbåten Epos, bokbussen «Mime» på Osterøy eller ein anna bokbuss i Hordaland fylke, tek meir enn gjerne i mot ein delegasjon frå statleg hald. Underteikna er rimeleg sikker på at ein dag på Epos – med yrande liv av born og vaksne – vil få entusiasmen for mobile tenester opp både eitt og to hakk. ▽

Jannicke på bærekraftkonferansen i Bergen

– Delingsøkonomien ligger i bunn for virksomheten. Bibliotekarer opplever at flere og flere setter pris på det, sa BF-leder Jannicke Røgler i en paneldebatt under Bærekraftkonferansen i Bergen onsdag 6. februar.

TEKST
Erling Bergan
Redaktør

BIDRAG TIL BÆREKRAFT ▴ Det var Universitetet i Bergen som står bak den andre nasjonale Bærekraftkonferansen, som tjuvstartet onsdag 6. februar. Konferansen er ment å la universitets- og høgskolesektoren i Norge møte beslutningstakere, frivillige organisasjoner, næringsliv og flere for «et kritisk blikk på hvordan sektoren skal forholde seg til bærekraftsmålene».

Paneldebatten som BF-leder Jannicke Røgler deltok i hadde tittelen «Bærekraftsmålene og profesjonene – hvordan skal vi nå målene?». Arrangør var NITO, Unio, Universitetet i Bergen og Høgskulen på Vestlandet.

Debatten ble leder at Anne Karin Sæther fra Utdanningsforbundet som innledet kort om de 17 bærekraftsmålene som FN godkjente i 2015, og som gjelder fram mot 2030. Målene er en ambisiøs arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe de verste klimaendringene.

HVA KAN YRKESGRUPPENE BIDRA MED?

Paneldebatten søkte å belyse følgende spørsmål: Hva betyr bærekraftsmålene i praksis for yrkesgrupper som ingeniører, lærere, sykepleiere, bibliotekarer og forskere? Hva kan profesjonene og profesjonsutdanningene gjøre, og hvilken betydning kan den norske arbeidslivsmodellen ha? Hvordan skal vi klare å jobbe med alle målene samtidig og samarbeide på tvers?

Den første posten på programmet handlet om hvordan ulike profesjoner kan bidra. Forbundsleder Jannicke Røgler var invitert

som paneldeltaker til å si noe om hvilken rolle bibliotekarer kan spille.

Debatten ble innledet av Leif Frode Onarheim. Han er varaordfører i Asker, en kommune som jobber aktivt med bærekraftsmålene. Han har vært NHO-president, stortingsrepresentant for Høyre, leder av en lang rekke styrer, konsernsjef i Nora Industrier og rektor ved BI.

Onarheim fortalte om hvor sentrale bærekraftsmålene er i forbindelse med kommunesammenslåingen i Asker. Det er stort engasjement både blant politikerne og ikke minst blant de ansatte. Asker kommune har satt seg svært høye mål på klimaområdet.

ASKER BIBLIOTEK ET GODT EKSEMPEL

Debattleder Anne Karin Sæther ba Jannicke Røgler kommentere Onarheims innlegg.

– Asker er en foregangskommune på mange områder, så dette synes jeg det var

svært interessant å få høre om. Asker bibliotek er også en viktig arena. Den amerikanske bibliotekforskeren David Lankes sier at de beste bibliotekene bygger lokalsamfunn. Asker bibliotek er et godt eksempel på nettopp dette.

Sæther fortsatte med å peke på at de overordnede målene er felles, men at ulike profesjoner bidrar på ulikt vis. Hva mener Røgler bibliotekarenes rolle bør være.

– Mer enn 24 millioner besøker folkebibliotekene årlig, og tallet er økende. Det gir bibliotekarer innflytelse til å påvirke hvordan folk lever livene sine. Bibliotekene er i skjæringspunktet mellom kultur, utdanning, livslang læring, folkehelse og sosialt arbeid. Det gir oss en veldig god inngang til å jobbe med bærekraftsmålene. Delingsøkonomien ligger i bunn for virksomheten. Bibliotekarer opplever at flere og flere setter pris på det.

ØKT BEVISSTGJØRING

Sæther utfordret også forbundslederen til å si noe om hvordan bibliotekarer kan bidra til formidling og bevisstgjøring.

– Gjennom vår utvikling av samlingene bidrar vi til økt bevisstgjøring. I tillegg driver vi utstrakt formidling. Her kan vi sikkert gjøre mer, men vi har ulike arrangement, bokprat og utstillinger med tema som går på bærekraftsmålene. Folkeverksteder – eller MakerSpaces – er en tjeneste i mange bibliotek, hvor folk både kan lage egne ting og få ødelagte ting reparert. Biblioteket blir stedet som kobler mennesker med praktisk kunnskap til folk som trenger hjelp med ulike ting. Alle kjenner biblioteket. Vi har et stort nettverk av organisasjoner og frivillige som ønsker å samarbeide med oss. Det gjør bibliotekene til en viktig arena, sa Bibliotekarforbundets leder. ▾

Stipend til studentmedlemmer

Bibliotekarforbundet bevilger gjennom sine årlige budsjetter midler til stipend for studentmedlemmer i BF.

Stipendet skal brukes til deltakelse på konferanser og seminarer innen biblioteksektoren.

Det er ingen søknadsfrist, søknader kan sendes hele året. Stipendmidler tildeles fortløpende etter vurdering. Søknader skal inneholde oversikt over alle kostnader, egenandeler og andre bidrag.

Studentstipend tildeles normalt kun til konferanser/seminarer i inneværende semester.

Forbundsstyret skal ha kortfattet rapport om hvilket utbytte man hadde av deltakelsen.

Søknad sendes til bf@bibforb.no

Har du spørsmål, ring BFs sekretariat: 48 02 09 00.

Stipend for BF-medlemmer

Bibliotekarforbundet bevilger gjennom sine årlige budsjetter midler til stipend.

Stipendet skal bidra til faglig utvikling for BFs medlemmer og kan gjelde etter- og videreutdanning, kurs, aktiv deltakelse på arrangement, studieturer, studieopphold, hospitering, prosjekt, m.m.

Det er kun medlemmer av BF som kan søke stipend. Medlemmer i statssektoren oppfordres spesielt til å søke.

Det er ingen søknadsfrist, søknader kan sendes hele året. Stipendmidler tildeles fortløpende etter vurdering. Søknader skal inneholde oversikt over alle kostnader, egenandeler og andre bidrag.

Etter at stipendet er brukt, skal søkeren sende BF en kortfattet rapport om hva som er gjort og hvordan midlene er brukt. Skrivning av artikkel til Bibliotekaren/Del din kunnskap kan være en del av gjenytelsen for tildelt stipend.

Søknad sendes til bf@bibforb.no

Ledig stilling: Leder for Søyle Opplevelse på Sølvsberget bibliotek og kulturhus

Sølvsberget bibliotek og kulturhus er Stavangers best besøkte kulturinstitusjon. Virksomheten omfatter bibliotek, arrangement, utstillinger, litteraturfestivalen Kapittel og en rekke andre aktiviteter og prosjekt. Sølvsberget har medarbeidere med høy kompetanse og stort engasjement. Sammen arbeider vi for å utvikle et moderne og fremtidsrettet bibliotek og kulturhus.

Vil du bli leder for fagsøyle Opplevelse? Fagsøylen har hovedansvar for å utvikle Sølvsberget som en arena for opplevelse og formidling i tråd med bibliotekenes samfunnsoppdrag.

Leder for Opplevelse har personalansvar for ca. 20 ansatte og økonomioppfølging innen sine områder og prosjekt. Stillingen er en del av lederteamet som består av bibliotek- og kulturhussjef og tre ledere.

Søknadsfrist: 3. mars 2019

Se hele utlysningen på solvberget.no

Sølvsberget
BIBLIOTEK OG KULTURHUS

Er det lenge siden du sjekket om du er riktig forsikret?

Som medlem i Bibliotekarforbundet har du tilgang til ditt eget forsikringskontor med personlige rådgivere.

Ring eller send oss en e-post, så tar vi en gjennomgang av ditt forsikringsbehov og hvilke medlemsfordeler du har krav på.

Telefon 23 11 33 17

E-post: post@forsikring.bibforb.no
bibforb.no/forsikring

HAR DU REISEFORSIKRING SOM DEKKER DINE BEHOV?

BFs reiseforsikring - trygghet på små og store reiser

TEKST
Roar Hagen
BF Forsikring

FORSIKRING ▴ Det finnes mange reiseforsikringer på markedet. Før du kjøper reiseforsikring anbefaler vi deg å tenke gjennom behovet ditt. Reiser du ofte og på omfattende reiser, eller sjelden og på typisk charter turer med strandferie?

Satser du på forsikring via kredittkort kan du få noen overraskelser, hvis du ikke har satt deg godt inn i hva forsikringen dekker og når den er i kraft. Kredittkortet dekker som oftest kun reiser som er betalt med kortet og har ofte begrenset dekning. Reiseutgiftene til for eksempel bensin, ferge og overnatting etc. må være betalt med kredittkortet før en skade inntreffer. Derfor kan tidspunktet for når forsikringen er i kraft ofte være uklart. I tillegg er viktige dekninger som utgifter ved sykdom, skade eller dødsfall, beløpsbegrensninger på reisegods osv. ofte dårligere.

Mange reisende nordmenn dropper den tradisjonelle reiseforsikringen, og satser på at forsikring gjennom kredittkortet holder. Men det er ikke nødvendigvis en god løsning, sier Forbrukerrådet.

Bibliotekarforbundets forsikringskontor tilbyr deg en av mar-

kedets beste reiseforsikringer. Den dekker småturer til butikken, arbeidssted og hytta. I tillegg dekkes omfattende utenlandsreiser eller tjenestereiser. Forsikringen er en helårs reiseforsikring som dekker reiser på inntil 90 dager per reise. Leverandør av forsikringen er Tryg Forsikring.

HØYE FORSIKRINGSSUMMER – NOEN EKSEMPLER

- Reisegods – ingen øvre sumbegrensning. (Enkeltgjenstander erstattes med inntil kr 40 000)
- Avbestilling – ubegrenset
- Reisesyke og eventuell hjemtransport ved sykdom – uten beløpsbegrensning
- Evakuering – ingen sumbegrensning
- Leiebil – egenandel erstattes på feriereiser

Prisgunstig er den også:

- **Prisen for hele familien per år er kun kr 1 376**
- **Prisen for en person per år er kun kr 1 154**

Gjør som mange andre bibliotekarer - Bestill eller les mer om reiseforsikringen på www.bibforb.no/forsikring, eller ring BF Forsikring på telefon 23 11 33 17. ▾

Axiell kjøper Bibits for å «bane vei for Quria»

Med Axiells oppkjøp av Bibliotekenes IT-senter (Bibits) skjer det vesentlige endringer i leverandørindustrien på bibliotekfeltet. - Axiell gjør dette trekket for å bane vei for Quria, Axiells skybaserte bibliotekjenesteplattform, skriver Axiell i en pressemelding. Dermed må man regne med at Bibits-systemet Mikromarc etter hvert fases ut.

TEKST
Erling Bergan
Redaktør

LEVERANDØRER I ENDRING ▴ 28. januar kunngjorde Axiell oppkjøpet av Bibliotekenes IT-senter. De offentliggjør ikke detaljer om oppkjøpet, men viser med dette en tydelig retning. Gjennom overtakelsen får Axiell over 300 nye offentlige bibliotek-kunder i Norge, Sverige og Finland ved hjelp av ILS-løsningen Mikromarc.

BANER VEI FOR QURIA

– Som den største samarbeidspartneren for IT-løsninger og tjenester til offentlige bibliotek i Norden, utvider Axiell nå sin virksomhet og styrker sin posisjon i Norge. Axiell gjør dette trekket for å bane vei for Quria, Axiells skybaserte bibliotekjenesteplattform og WeLib, det digitale skolebiblioteket samt integrering av tilleggs løsninger på tvers av kulturområdet, skriver Axiell i pressemeldingen.

Bibliotekene som i dag er kunder av Bibits-systemet Mikromarc skal altså sluses inn til Quria. Hvor raskt Axiell vil bane denne veien inn til Quria vil tiden vise. Men framtida til Mikromarc har blitt ganske annerledes enn hva kundene kunne forestilt seg før oppkjøpet på mandag.

Om den videre driften av Mikromarc etter oppkjøpet sier Axiell:

– Dette innebærer allikevel ingen umiddelbare praktiske konsekvenser for Bibits sine kunder, siden både Mikromarc og Saga skal videreføres og supporteres som tidligere.

Dette må tolkes slik at ressurser til videreutvikling vil legges i Quria, mens drift og sup-

port av Mikromarc fortsetter – inntil videre.

– Investeringen i moderne skybasert teknologi, som Axiell har laget, vil være tilgjengelig for de nye kundene når det passer dem, skriver Axiell.

KONSOLIDERING

Joel Sommerfeldt, president og CEO i Axiell Group, peker på at konsolideringen av bibliotekmarkedet drives fram fordi det trengs betydelige investeringer for å betjene markedet på en innovativ måte:

– Gjennom oppkjøpet fortsetter vi med å utvide Quria, verdens fremste bibliotekjenesteplattform. Quria passer til alle segmenter av det offentlige bibliotekmarkedet: Fra mindre bibliotek, til konsortier, til nasjonale biblioteksystemer. Vi er glade for å få med en erfaren organisasjon og nye kunder, og vi gleder oss til å få ny kompetanse i Axiell», sier han.

Axiell har kontinuerlig utvidet sin virksomhet, og Bibits er det tjuende selskapet som inngår i Axiell Group-familien. Konsernet har 8000 offentlige bibliotek og skolebibliotek som kunder i 55 land.

BEHOVENE ENDRER SEG

Også Bibits omtaler oppkjøpet som framtidsrettet, og også de markerer slusing av kunder fra Mikromarc til Quria som en viktig grunn til oppkjøpet:

– Bibliotek og skoler er viktige komponenter i et demokratisk og åpent samfunn. Imidlertid skifter behovene og kravene til å ta i bruk saker som ikke eksisterte for noen år siden, og derfor er et teknologiskifte til moderne løsninger nødvendig. Jeg er glad for å kunne fortsette å betjene våre kunder som Axiell og sørge for at disse institusjonene kan møte nye krav i samfunnet, så bibliotekarene kan bruke tiden på verdiskapende arbeid.

Oppkjøpet vil gi Bibits kunder tilgang til moderne løsninger samtidig som de beholder relasjonene, ferdighetene og tilstedeværelsen av Bibits organisasjon, sier Kjetil Hillestad, administrerende direktør i Bibits.

SKYBASERT LØSNING

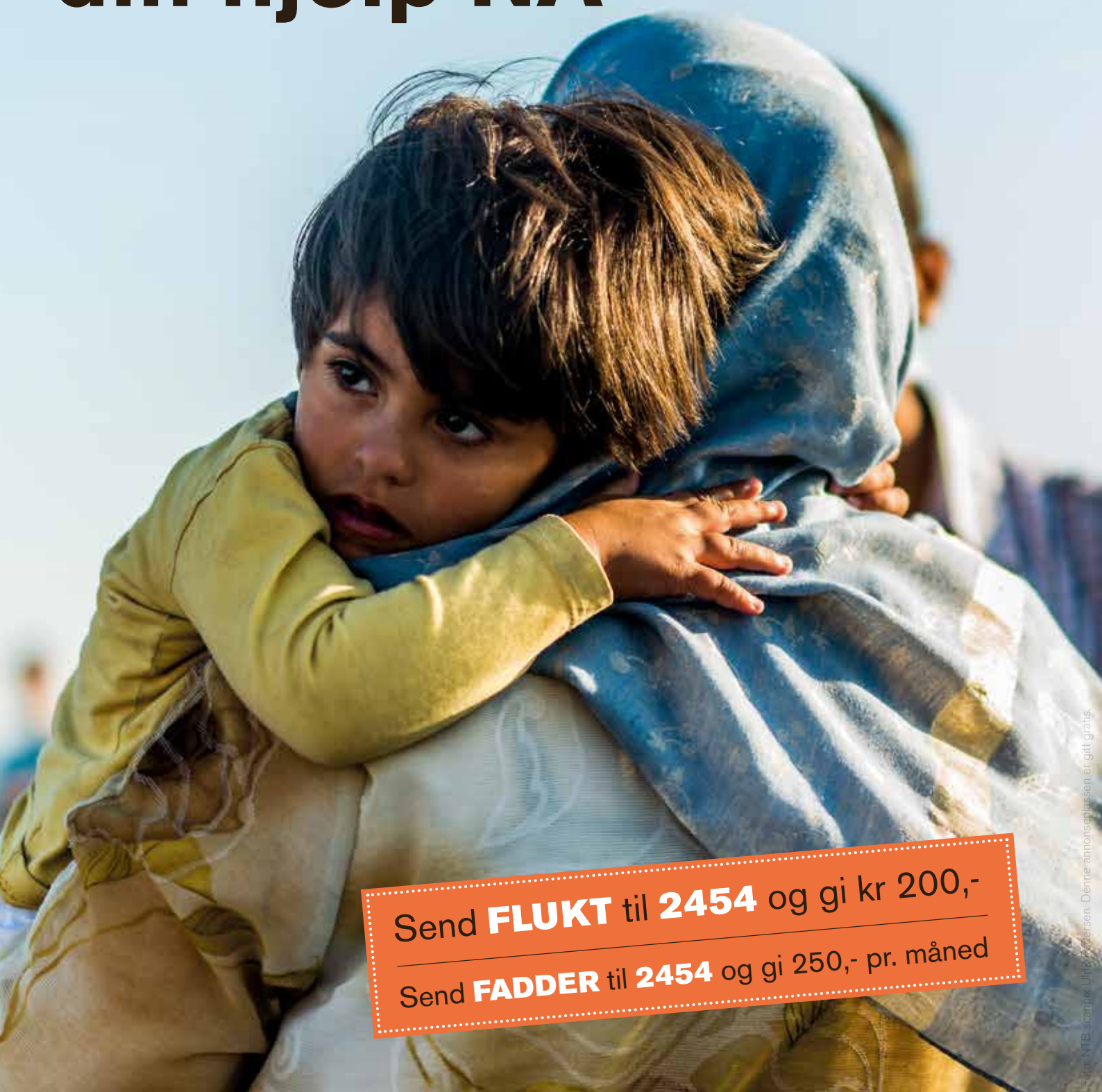
Axiell omtaler selv Quria som et system som gir nye muligheter for styring av både trykte og digitale ressurser i samlingen, hendelser og hele kommunikasjonsprosessen med lånere.

– Quria bruker RDA-rammeverket for å beskrive media i biblioteket og koble det på en helt ny måte. Det gir også nye muligheter for å dele på nettet, og det er stort potensiale for å kommunisere katalogdata bedre og se relasjonene i dataene gjennom sammenkoblede data. Dette vil muliggjøre forbedret støtte for bibliotek som vil dele data og samarbeide på tvers av samlingene. Å være skybasert betyr blant annet at Quria er tilgjengelig fra hvor som helst, både i biblioteket og ute i samfunnet, skriver Axiell om sitt eget system.

Det er nå snart to år siden Drammen kommune valgte å gå over til Quria som sitt biblioteksystem. Etter det har ikke Axiell meldt om nye Quria-kunder i Norge. Med kommunesammenslåingen Drammen, Nedre Eiker og Svevik fra årsskiftet vil imidlertid hele den nye kommunen bruke Quria.

Men med Bibits-oppkjøpet for å bane vei for Quria, vil nok markedsandelen stige merkbart i årene som kommer. ▽

Barn på flukt trenger din hjelp NÅ

Send **FLUKT** til **2454** og gi kr 200,-

Send **FADDER** til **2454** og gi 250,- pr. måned

Bidrag til Flyktningshjelpen kommer frem.

Under 10% av våre midler går til administrasjon. Resten kommer flyktningene til gode gjennom direkte hjelp. Flyktningshjelpen har rundt 180 ansatte i Oslo og over 4 000 ansatte totalt, de fleste lokalt ansatte som driver prosjektene i felt. Les mer på fadder.flyktningshjelpen.no

FLYKTNINGHJELPEN
NORWEGIAN REFUGEE COUNCIL

NRC

Etter Granavolden: Uendret bibliotekpolitikk

Digital omstilling og «utenrikskulturell satsing», det er noen av hovedpoengene i litteratur-, bibliotek- og og språkpolitikken til den nye regjeringen Solberg. KrFs inntreden har ikke medført noen endring i bibliotekpolitikken. Det var da heller ikke forventet. Også nå fremheves den norske storsatsingen på bokmessen i Frankfurt 2019 som «en viktig utenrikskulturell satsing».

TEKST
Erling Bergan
Redaktør

REGJERINGSSKIFTE ▶ Så har den borgerlige regjeringen blitt en flertallsregjering. Etter KrFs turbulente retningsvalg i høst, og to uker med forhandlinger på Granavolden, har de fire borgerlige partiene blitt enige om en regjeringserklæring og fordelt statsråder.

I kampen om medieoppmærksomhet har abort og innvandring – ikke overraskende – vunnet over bibliotekpolitikken. Men bibliotek er omtalt i Granavolden-erklæringen. Og hva sier den om vårt felt?

USIKKERHETEN BLE AVKLART I FJØR

Vel, først må vi minnes Jeløy-plattformen, da Venstre ble inkludert i den borgerlige regjeringen. Vi fant den gang to foruroligende bibliotekpoeng i den regjeringserklæringen:

Det ene var at de ville «Foreta en helhetlig gjennomgang av kulturlovene, inkludert lover for bibliotek, museer og arkiv.» Vi fryktet for svekking av biblioteklova. Men i november kom Trine Skei Grandes kulturmelding, og da ble det avklart at de ikke ville røre biblioteklova.

Det andre var en setning som hadde en skummel slutt: «Satse på folke- og skolebibliotekene, blant annet gjennom å styrke arbeidet med digitale plattformer og nye

modeller for drift av bibliotek.» Vi fryktet mulig utsetting av folkebibliotek på anbud. Men i paneldebatt med bl.a. BF-leder Janicke Røgler i Lillehammer i mai 2018 sa kulturministeren utvetydig: «Det står ikke der at andre skal drive bibliotek. Det skal kommunene gjøre, og bibliotekloven kommer til å ligge fast.»

DE SAMME PUNKTENE

Så over til den splitter nye regjeringsplattformen fra Granavolden. Ligger det noen skumle setninger for bibliotekfeltet der? Nei, det gjør det neppe. Selv om formuleringen «nye modeller for drift av bibliotek» gjentas, ble altså den mulig skumle tolkningen tatt bort av kulturministeren selv i mai i fjor.

Punktene om momsfristak på e-bøker og forbedring av konkurransen i bokmarkedet fører neppe til noen bølger i bibliotekmiljøet. Heller ikke punktet med å «videreføre og revidere innkjøpsordningene for litteratur,

med sikte på blant annet økt tilgjengelig-gjøring og inkludering av digitale plattformer». Alle disse punktene sto for øvrig også i Jeløya-plattformen.

Dermed kan vi slå fast: Regjeringens bibliotekpolitikk blir ikke endret med KrFs inntreden i Solbergs regjering.

"VÅRE" MINISTRE ER DE SAMME

Det var en viss spenning knyttet til statsråds-kabalen: Hvem skulle inn, hvem skulle ut, og hvem skulle skifte departement? Men så ble det ingen endringer or "våre" departement.

Trine Skei Grande fortsetter som kulturminister (folkebibliotek, fylkesbibliotek og Nasjonalbiblioteket), Jan Tore Sanner fortsetter som kunnskaps- og integreringsminister (skolebibliotek), Iselin Nybø fortsetter som forsknings- og høyere utdanningsminister (UH-bibliotekene) og Bent Høie fortsetter som helseminister (FHI og Helsebiblioteket). ▼

INGEN ENDRING FOR OSS. Kjell Ingolf Ropstad og de tre partilederne på Granavolden etter at de var blitt enige om ny flertallsregjering. (Foto: Hans Kristian Thorbjørnsen)

Bibliotekarforbundet

Sekretariatet

Forbundsleder: Jannicke Røgler
Kontorleder: Petter Bruce
Rådgiver: Hege Bergravf Johnsen
Rådgiver: Bente Ørberg
Redaktør: Erling Bergan

Postadresse: Bibliotekarforbundet
Postboks 431 Sentrum,
0103 Oslo

Besøksadresse: Øvre Vollgt 11, Oslo

Telefon: 48 02 09 00
E-post: bf@bibforb.no
Nettside: www.bibforb.no
Facebook: /Bibliotekarene
Twitter: @Bibliotekarene

Forbundsstyret

Leder

Jannicke Røgler
Mobil: 99 01 42 88
E-post: jannicke.rogler@bibforb.no

Nestleder

Veronicha Angell Bergli, Finnmark fylkesbibliotek
Mobil: 97 61 68 88
E-post: veronicha.angell.bergli@ffk.no

Styremedlemmer

Anne Husøy, Fræna folkebibliotek
Kathrin Luneborg Kvilstad, Jåttå videregående skole
Glenn Karlsen Bjerkenes, Universitetsbibl. i Oslo
Miriam Bakkeli, Folkehelseinstituttet
Aleksander Kristung, Asker bibliotek

Varamedlemmer

Linda Rasten, Vestby bibliotek
Sigrid Nesland, Åmli bibliotek
Kjersti Gulli Lunde, Sandefjord bibliotek
Sophie Essmat, Høgskolen i Oslo og Akershus
Elisabeth Reinertsen,
Student v/Høgskolen i Oslo og Akershus

Fylkeslag

Finnmark

Jorunn Irene Johansen
Loppa folkebibliotek
Telefon: 91 59 65 70
E-post: finnmark@bibforb.no

Troms

Astrid Johanna Sømhovd
Universitetsbiblioteket i Tromsø
Telefon: 93 46 46 50
E-post: troms@bibforb.no

Nordland

Liv Idun Alstad
Bodin videregående skole
Telefon: 97 56 09 36
E-post: nordland@bibforb.no

Trøndelag

Morten Olsen Haugen
Fylkesbiblioteket i Nord-Trøndelag
Telefon: 41 51 76 33
E-post: trondelag@bibforb.no

Møre og Romsdal

Claus Christian Hansen
Sunndal folkebibliotek
Telefon: 94 19 49 63
E-post: moreogromsdal@bibforb.no

Sogn og Fjordane

Anja Angelskår Mjelde
Sogn og Fjordane fylkesbibliotek
Telefon: 99 25 73 56
E-post: sognogfjordane@bibforb.no

Hordaland

Trude Vaksdal
Arna vidaregåande skule
Telefon: 45 20 69 86
E-post: hordaland@bibforb.no

Rogaland

Silje Helgevold
Sandnes bibliotek
Telefon: 95 79 20 94
E-post: rogaland@bibforb.no

Agder

Kasper Vejen
Statped Kristiansand
Telefon: 41 93 16 04
E-post: agder@bibforb.no

Telemark

Kari Moldvær
Larvik bibliotek
Telefon: 93 21 58 41
E-post: telemark@bibforb.no

Vestfold

Susanne Birgitte Bolstad
Larvik bibliotek
Telefon: 95 12 28 66
E-post: vestfold@bibforb.no

Buskerud

Anne Marie Bekk
Drammen bibliotek
Telefon: 90 53 20 19
E-post: buskerud@bibforb.no

Hedmark og Oppland

Vegard Gundersen
Lillehammer bibliotek
Telefon: 97 75 02 78
E-post: hedmarkogoppland@bibforb.no

Østfold

Camilla Paulsen
Fredrikstad bibliotek
Telefon: 41 61 92 74
E-post: ostfold@bibforb.no

Akershus

Helena Huse
Skedsmo videregående skole
Telefon: 99 52 39 93
E-post: akershus@bibforb.no

Oslo

Snorre Håkonsen
Deichman - Pasientbiblioteket Rikshospitalet
Telefon: 97 16 62 87
E-post: oslo@bibforb.no

Innmelding og endring av medlemsopplysninger: www.bibforb.no

Du melder deg inn i Bibliotekarforbundet på våre nettsider www.bibforb.no. Ferdig utdannede bibliotekarer må sende dokumentasjon på bibliotekarutdanning som vedlegg.

Trenger du hjelp? Ta kontakt med Petter Bruce i BF's sekretariat:
tlf 48 02 09 00 eller bf@bibforb.no.

Returadresse:
Bibliotekarforbundet
Postboks 431 Sentrum
0103 Oslo

v:pps

Din støtte til Norwac/BF-prosjektet
Gaza Health Sciences Library:

#126863